

Bodorkós Barbara – Kajner Péter – Kovács Edit –
Peták Péter – Péterfi Ferenc

RAJTunk múlik!

**Hogyan szervezkedjünk és képviseljük
érdekeinket a lakóhelyünkön?**

Szerkesztette: Kajner Péter

Közösségfejlesztők Egyesülete

Budapest, 2005

Szerzők: Bodorkós Barbara – Kajner Péter –Kovács Edit
–Peták Péter – Péterfi Ferenc

Szerkesztette: Kajner Péter

Illusztrációk, borító: Nemes Zoltán

Tördelés: Horváth Balázs

Készült a „Társadalmi párbeszéd a közösségi részvétel
fejlesztéséért” című program keretében az Európai Unió Phare
ACCESS Programjának támogatásával

Programfelelős: Péterfi Ferenc

Felelős kiadó: Közösségfejlesztők Egyesülete
Készült a TIMP Nyomdában, 2005-ben,
újrahasznosított papírra.

Tartalom

NA, ÁLLJON MEG A FÁKLYÁS MENET!	4	
MÁR MIÉRT MÚLNA RAJTAM?	8	
TÁRSAK – HOGYAN KEZDJEK NEKI?	18	
TÉNYEK – HOGYAN LEHET INFORMÁCIÓT GYŰJTENI?	29	
TETTEK – AZ AKCIÓ MEGTERVEZÉSE ÉS VÉGREHAJTÁSA	34	
MIT TEGYEK, HA ELAKADUNK?	54	
ITT ÉPÜL – A HELYI DEMOKRÁCIA!	60	
HASZNOS HOL-MIK	67	
FÜGGELÉK	77	

Na, álljon meg a fáklyás menet!

Egy nap Nyüzsiné Hamar Teréz, Búzavirág község lakója, amikor hazaért arra lett figyelmes, hogy hiányérzete van. Eleinte nem tudta megmagyarázni, hogy miért, de aztán rájött. A háza előtti facsoport ugyanis szórén-szálán eltűnt, de eltűnt vele együtt a virágágyás is, amit saját kezűleg ültetett tele petüniákkal. Helyette csupán egy simára gyalult földterületet látott, melyen sárga munkagépek álltak és piros-fehér csíkos szalaggal vettek körül. A hiányérzetet lassan elkeseredettség majd tehetetlen düh váltotta fel. Nem sokkal később már Pusztareményesen, a szomszéd városka egyik félreeső utcájában ült, régi ismerősénél, Gondos Jenőnél.

- Most képzelje, Jenő! Hazaérek és azt látom, hogy kivágták az összes fát, legyalulták a virágágyásomat, egy nap alatt, amíg dolgozni voltam!
- De, hát miért, Terike?
- Kérdezem a munkásokat, hogy mégis, mit képzelnék?! Mire ők: Csak a mindenki által ismert szabályozási tervnek megfelelően járnak el. Az önkormányzat elhatározta, hogy parkolókat kell építeni a boltnak és ennek a legjobb helye pont a házunk előtt lesz. Nem elég, hogy egy fél évvel ezelőtt elépítették nekem a kilátást a szemben lévő oldalon a bolttal, most még a fáimat is kivágták! Az önkormányzatnál meg állítják, hogy minden jogszerűen történt, a szabályozási terveket a mindenki megnézhetette, de nem szólt senki, hogy ne csinálják.
- És maga látta a terveket, Terike?
- Már hogy' láttam volna, ha nem is tudtam róla, hogy valamit akarnak csinálni?! Azt mondják, be kellett volna menni, megnézni, véleményt mondani, de nem ment senki, most már késő bánat. De nekem senki nem szólt az önkormányzattól, hogy menjek be.
- Nem szóltak?
- Nem, hát! Persze, most nagyon aktívak, építkeznek. Bezzeg, amikor a faluszéplő klubot szerettük volna megcsinálni, akkor nem segített senki. Még azt az

4

elhagyott önkormányzati helyiséget sem voltak hajlandók odaadni. Jenő, segítsen nekem!

- Miben tudok segíteni?
 - A szomszéd ház előtt is ugyanígy ki akarják vágni a fákat, sőt a játszótér egy részét is parkolóvá alakítanák. Már szóltam a ház lakóinak, de a fülük botját sem mozgatták. Rettenetesen passzívak az emberek, pedig hát rólunk van szó!
 - Sajnos, néha ez az érzése támad az embernek.
 - Nézze, Jenő, maga profi, tudja hogyan kell beszélni a hatósággal. Itt van az egyesületük is a Reményesi Remény Egylet is, nem egy esetben törtek borsot az önkormányzatuk orra alá. Biztos van valami titkuk! Mondja meg, mit tegyek, hogy végre emberszámba vegyenek a hivatalban?
 - Titokról szó sincs, de borstörésről sem. Egyszerűen, mint állampolgárok élünk azokkal a jogokkal, amik mindenkit megilletnek a törvény szerint. Befolyásoljuk a minket érintő döntéseket és nem hagyjuk, hogy a fejünk felett ítélkezzenek rólunk. És az emberek sem passzívak, csak meg kell tanulnunk, hogy hogyan szóljunk bele a sorsunkba. Nem ördögösség, ez mindenkinek joga, sőt: kötelessége! Nem megy egyik napról a másikra, de nem lehetetlen. Higgye el, Terike, meg lehet ezt tanulni. Itt, Reményesen sem ment gyorsan, de végül mára elértük, hogy tárgyalópartnernek tekintenek.
 - Kérem, Jenő, mondja el, hogyan kezdjek neki!
 - Elmondom, hogyan megy ez, de előbb hallgasson meg egy történetet!
- „Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer négy ember, név szerint: Mindenki, Valaki Bárki és Senki. Egy szép napon szóltak Mindenkinek, hogy akadt egy fontos munka, sürgősen meg kell csinálni. Mindenki biztos volt benne, hogy Valaki megcsinálja. Bárki megcsinálhatta volna, viszont Senki se csinálta meg! Valaki dühös lett emiatt, mivel ez Mindenki dolga lett volna. Mindenki úgy gondolta, hogy Bárki megcsinálhatná, és Senki nem vette észre, hogy Mindenki kerüli a munkát. Végül Valaki lett, akit Mindenki okolt, amiért Senki nem csinálta meg azt, amit Bárki megtehetett

5

volna.”

Amikor a saját ügyünkben járunk el, ezeket a hibákat el kell kerülnünk. Abból kell kiindulnunk, hogy az, hogy a dolgok jól menjenek a szomszédban, a faluban, a városban és a világban végső soron rajtunk múlik!

Fogjunk hozzá, de hogyan? Kire számítsunk, ha elakadunk? Mi kell a sikeres akcióhoz? Kinek is sikerült a múltkor? Érdemes cselekedni, mert elsősorban önmagunkra számíthatunk, ezt úgy látszik, nem fogja helyettünk megoldani senki. Ülünk össze és gondoljuk végig, hogy kire is számíthatunk még. Együtt elég erősek vagyunk!

Az alábbi fejezetekben Nyüzsíné Terike és Gondos Jenő beszélgetésein keresztül a Kedves Olvasó is látni fogja, hogy nem ördögösség fellépni érdekeinkért, lakóhelyünkért, közös ügyeinkért. Számos olyan törvény adta jogunk van, amik sokat segíthetnek ebben, de néha még csak nem is tudunk róla. Lépésről-lépésre olyan egyszerű fogásokkal ismerkedhet meg, amelyek segítenek abban, hogy társakat találjon a közös munkához, adatokat gyűjtsön, sikeresen tárgyaljon a közösség ügyei érdekében. Szó lesz arról is, hogy mi a teendő, ha elakadna a munkában, s úgy tünne, hogy reménytelen továbbhaladni. A módszerek, amikről szó lesz, nem csupán az *érdekérvényesítés*, de a *közösségépítés* módszerei is.

6

Reményeink szerint e füzetkét haszonnal fogják forgatni azok, akik az **önkormányzatokkal, hatóságokkal szeretnének eredményesebben tárgyalni egyes ügyekben**, ha úgy érzik, sérelem érte vagy érheti őket. Azok is elsajátíthatnak belőle fogásokat, akik szeretnék elérni, hogy a **szomszédságuk feléledjen, életteli, összetartó közösséggé váljon**. Az alábbi tanácsok azoknak is hasznára válhatnak, akik **egy-egy konkrét ügyet szeretnének sikerre vinni**, pl. egy játszóteret létrehozni, falunapot megszervezni stb.

A fejezetek végén található *Tükröm, tükröm mondd meg nékem...* című részben olyan kérdéseket talál, amelyek segítségével ráismerhet a saját ügyére és ötleteket kaphat, munkaterve elkészítéséhez.

Ebben a kötetben azzal a céllal gyűjtöttük össze a helyi szervezkedés és érdekképviselő főbb lépéseit, hogy mindenki számára a lehető legegyszerűbben áttekinthető legyen. Nem kívántunk minden cselekvési lehetőségről, módszerről szólni: a kiadvány elsősorban a vázlatos áttekintés igényével készült. **Bármivel kapcsolatban kérdése van vagy valamit nem ért, üsse fel a *Hasznos hol-mik* című fejezetet**, ahol további útmutatást talál arra, hogy mit érdemes elolvasni, kikhez fordulhat segítségért egy-egy témában. A közösségek összefogásának módszereit részletesen tárgyalja a **Közösségfejlesztés című könyv**, amelynek a tartalmát itt nem kívántuk megismételni. Ha nem érzi elégnek a kiadvány magyarázatait egyes témákban, bátran lapozza fel ezt a könyvet is. Hát, akkor munkára fel!

7

Már miért múlna rajtam?

- Ez mind szép, kedves Jenő, értem is én, de hiába mondom a szomszédaimnak, hogy tegyünk valamit, azt mondják, hogy az önkormányzat feladata, hogy döntsön. Ha meg baj van, akkor valami civil szervezetnek vagy hatóságnak kellene közbeavatkoznia, nem az ő dolguk, hogy mindennel foglalkozzanak.
- Nem egészen így van. Mindenkinek joga és kötelessége, hogy maga oldja meg a saját problémáit. Ebből eredő joga és kötelessége a közösségeknek is, hogy önmaguk oldják meg a problémáikat. Ha önmagukban nem tudják, a magasabb szintnek a feladata őket ebben kisegíteni. De csak, ha önmagukban kevesek ehhez. Csak akkor!

Kölcsönös kisegítés – szubszidiaritás

Ez egyáltalán nem vallási kérdés, de történetesen XI. Pius pápának van erre egy nagyon találó megfogalmazása *Quadragesimo Anno* kezdetű enciklikájában, amit gyakorta is idéznek. Így ír a **szubszidiaritásról**, azaz **kölcsönös kisegítésről**:

„Egy magasabb közösség ne avatkozzék be egy alacsonyabb szintű közösség belső életébe, és ne fossza meg illetékességétől, hanem szükség esetén támogassa és segítse abban, hogy összehangolja tevékenységét más társadalmat alkotó tényezőkkel a közös érdekében.”¹

A szubszidiaritás egyébként az Európai Uniónak is az egyik legfontosabb elve az államigazgatás felépítésében. A szaknyelv szerint minden döntést azon a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni, ahol ehhez elegendő mennyiségű információval rendelkeznek, a döntési felelősség és a döntések hatásainak következményei a legjobban láthatók és érvényesíthetők. **Magyarul: a döntést azon a szinten hozzák meg, ahol a közösség számára a legjobb megoldás születhet.** Nem alacsonyabb és nem ma-

gasabb szinten. Lehetőleg azok döntsenek az egyes ügyekben, akik a döntés következményeit viselik majd.

Mi lehet az oka, hogy az emberek passzívak?

- Sokszor viszont azt látjuk, hogy az embereket nehéz cselekvésre bírni, passzívak, még akkor is, ha közvetlenül kárt okoz nekik egy döntés. Több oka is lehet ennek:
 - Nem tudják mi folyik körülöttük, így azt sem, hogy mi lehet a tervezett tevékenység, beavatkozás, beruházás célja, lehetséges eredménye.
 - Néha azt hiszik, hogy a döntések visszafordíthatatlanok – a társadalmi folyamatokat végzettszerűen fogják fel.
 - Vagy egyszerűen csak úgy gondolják, hogy nem tudnak semmire befolyást gyakorolni.
 - Aztán mindenki mást vár az élettől, mindenkinek megvan a maga baja. Az új beruházások vagy jogszabályok más-más hatással lehet a különböző emberekre. Ebből az következhet, hogy az egyes emberek hiába törekszenek a helyzet megváltoztatására, cselekedeteik sokszor nem összehangoltak, elszigeteltek.
 - A legtöbb ember meg van győződve arról, hogy a társadalomban mindenkinek megvan a szerepe és mindenkinek a saját szerepével kell foglalkoznia. Ezért, úgymond, „nem avatkoznak más dolgába”.² Így aztán a vége gyakran az, hogy nem is akarnak részt venni a róluk szóló döntésekben.

Mit jelent a társadalmi részvétel?

- Valamiféle közösségi szerepvállalást, önkéntes (vagy önkéntelen) felelősségérzetből táplálkozó tevékenységet értünk társadalmi részvétel alatt: **amikor valaki kezdeményez,**
 - mert felismeri, hogy egy ügy, vagy probléma nem csak a saját életét érinti, hanem másokat is és
 - lépéseket tesz annak érdekében, hogy ezt mások is fölismerjék, és együttesen, vagy legalábbis töb-

bek nevében fogalmaz meg igényt, tesz megoldási javaslatot, találkoztat szervez, levelet ír – egyszóval közéleti szerepet vállal, közügyet *csinál* valamiből.

Amikor valaki támogat,

azaz támogatólag vesz részt közéleti szerveződésben,

- mert úgy találja, hogy ez a dolog, bizony, személyesen is érinti,
- vagy egyszerűen együttérez a többiekkel és ezért áll melléjük.

Döntéshelyzetben van, tehát a közélet alakítója az is, aki a **saját hatókörében tesz valamit,**

- amit a hatalmában áll függetlenül, de
- a többiekkel egyetértésben elhatározni és együtt megtenni.

Ilyen például, amikor a szülők megszervezik gyerekeik közös felügyeletét, a munkatársak együtt lóttóznak, de ide tartozik nagyon sok minden a kiállítás-szervezéstől az énekkarig, lényeg az, hogy a saját környezetével vállal közösséget, a saját életét a társas élet terepére viszi.

De a közélet alakítója az is, aki konfliktust vállal más érdekcsoporttal és

beleszól a döntésbe.

- Olyan területen kezdeményez, vagy támogat egy ügyet, amelyben mások éreznek és élveznek illetékességet,
- amikor tehát merőben szokatlanul, de rendkívül gyakorlatisan, állampolgári jogon szerzi meg a hatalmat ahhoz, hogy egy – a személyes életét érintő – kérdésben részt vegyen a döntések alakításában.

Természetesen az is egy döntés, ha valaki **tudatosan választja a passzivitást** egy adott helyzetben: „ebből jobb kimaradni ezért és ezért...”

A demokrácia nemcsak a képviseléválasztást és a népszavazást jelenti. Feljogosít minket arra (az állampolgárt és szervezeteit), hogy a bennünket érintő beruházások és intézkedések ügyében véleményt nyilvánítsunk, érveljünk, felhívjuk a figyelmet a következményekre, megjelenítsük az érintett csoportok nézőpontját, ügyeljünk a folyamat törvényességére

– egyszóval befolyásunk van a döntésekre.

Hogy ez már csak a tiltakozásban, vagy még a döntés előkészítésében jelenik-e meg, függ az ügy jellegétől is, de alapvetően a demokratikus kultúra, a felek felkészültsége, érettsége és felelősségérzete, valamint a döntési folyamat nyilvánossága határozza meg.

A társadalmi részvétel azt jelenti, hogy az emberek részt vesznek az életüket és életkörülményeiket befolyásoló döntésekben, ezek előkészítésében és végrehajtásában. És erre nemcsak a törvények hatalmaznak fel minket, hanem alakítjuk ennek gyakorlatát, azaz folyamatosan gyakoroljuk demokratikus jogainkat.

Az **önkormányzat** szó nem azt jelenti, hogy a helyi képviselő-testület **önmaga** dönt mindenről, netán **önmagát kormányozza**. Hanem arról, hogy a polgárok az őket megillető döntési jogkörök egy részét választott képviselőikre ruházzák át. Azaz a jogrend által **meghatározott ügyekben a helyi közösség ön maga dönthet a maga által választott képviselőin keresztül** és nem az országos szintű közigazgatás (pl. kormány és intézményei) határoz ezekben. Ez a fent említett szubszidiaritási elv egyik megjelenése a gyakorlatban. A jogszabályi keretek között a polgárok ellenőrzik képviselőiket („civil kontroll”). Elmondják véleményüket a döntéshozóknak, közvetlenül is beleszólnak a legfontosabb kérdésekbe, ha kell. Ez a helyi demokrácia lényege.

Hajnal István így fogalmaz³: „Az emberi társadalom építkezését nem felülről, elképzelt, nagy célokért kell kezdeni, hanem alulról, a kicsinyek biztosításával, különben a közjólétből hamarosan a kevesek jóléte lesz.”

Hol dől el, hogy mit építhetnek a szomszédunkban?

- A helyi önkormányzatoknak rendszeresen visszatérő feladatuk, hogy különböző területeken hosszabb távú **fejlesztési koncepciókat** készítsenek és fogadjanak el. Elsősorban ez az a döntéshozatali terület, amelyre a civileknek figyelniük érdemes. Azaz megismerni őket, véleményezni, javaslatokat tenni a kialakításuk során

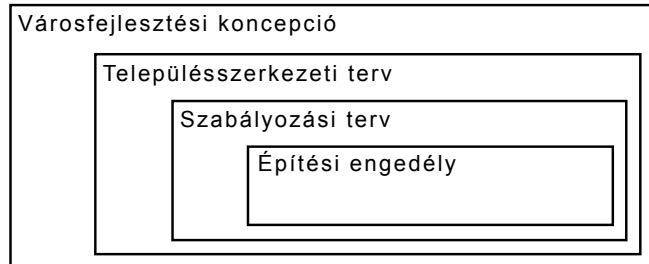
és folyamatosan nyomon követni a megvalósítást. Itt tudnak a legeredményesebben részt venni lakóhelyük jövőjének alakításában, és ilyen ügyekben könnyebben fölkelthetik a lakosság szélesebb körének érdeklődését, szemben a folyamatos, a közigazgatási gyakorlathoz kapcsolódó döntéshozatali tevékenységgel.

A civileknek arra is érdemes figyelmet fordítaniuk, hogy az elfogadott, a napi döntések háttéréül szolgáló koncepcióktól mennyire, miben és milyen indoklással tér majd el a választott önkormányzati testület, illetve, hogy azt milyen konkrét tartalommal tölti meg.

A településfejlesztési elképzeléseket háromféle, lépcsőzetesen egymásra épülő dokumentumban kell megfogalmazni az Építési törvény⁴ alapján:

1. A település- vagy városfejlesztési koncepció,
2. a településszerkezeti terv és
3. a szabályozási terv

hármában. Minden egyes telekre kiadott építési engedélynek meg kell felelnie e három szintű szabályozás mindegyikének.

12

Ideális esetben az igazi társadalmi részvétel az első lépcsőben, a városfejlesztési koncepció kimunkálása során történik. Kevesebb, de fontos esély még a valódi beeszólásra, a kapcsolódásra az ezt követő településszerkezeti terv, ahol már sokkal több építész-szakmai kérdésnek is jelen kell lennie. A városzerkezeti- és szabályozási tervben inkább szakmai rész kérdésekről van szó és nem annyira a település fejlődéséről alkotott egységes elképzelésnek. Olyan kérdéseket rögzít, mint pl. az utcák szélességének a házak magasságának, a telek-beépíthetőség arányának a részletei.

A magyarországi gyakorlat azt mutatja, hogy a városfejlesztési koncepció és kerettervek – ha egyáltalán elkészülnek – súlytalanok, ezért nagyon fontos „résen lenni”. Hiába határozza meg a koncepció és a településszerkezeti terv a városfejlesztés kereteit, szinte általános jelenség, hogy amennyiben egy befektető egy adott területen valamit építeni kíván, az adott *tömbre* vonatkozó *szabályozási tervet* az ő igényeinek megfelelően készít(tet)i el az önkormányzat. Nem ritka, hogy a szabályozási tervek gyakorlatilag az építési engedély előfutárai. Sokszor még a tervezett épület háromdimenziós látványtervével is találkozunk ebben. Pedig a szabályozási tervnek elvileg egy keretet kellene megadnia az adott tömbön végrehajtható fejlesztésnek, amibe sok minden belefér! A nem egyszer üzleti érdekeket szolgáló, koncepció nélküli – vagy azal ellentétes – önkormányzati döntések szembekerülhetnek a helyi közösség érdekeivel.

A tapasztalat azt mutatja tehát, hogy **az érdemi kérdések nem a településfejlesztési koncepciókban, hanem az egyes lakóterületi tömbökre vonatkozó szabályozási tervekben dőlnek el**. Ez az ésszerű, a lakosság hosszú távú érdekeit szem előtt tartó településfejlesztés elveivel ellenzök. Nem ritkán pénzben mérhető kárt okoznak a koncepciótlan, rövid távú szemlélet jegyében hozott döntések. Ha nem akarjuk, hogy meglepetés érjen, oda kell figyelni és **véleményezni kell a településfejlesztési koncepciót, a településszerkezeti tervet és a szabályozási tervet is**. Kiemelten fontos, hogy amint az önkormányzat közzéteszi, hogy a szabályozási tervek véleményezhetők a lakosság részére, megtekintsük és észrevételt tegyünk ezekre. Figyelni kell a helyi lapban, kábeltelevízió, önkormányzati hirdetőtáblán, honlapon és más helyeken megjelentetett közleményeket.

A szabályozási tervet meghatározott jogszabályok szerint véleményezheti a helyi lakosság⁵. Egy adott telken egy tervezett épület építési engedélyét a telekzsomszédok is megkapják, amely ellen fellebbezéssel élhetnek. A véleményezéshez építész és jogász végzettségű szakemberre is szükségünk lehet, mivel e

13

terveket a laikusok számára nehezen érthető formában készítik.⁶

Ha egy közösségi felelősségérzettel megáldott állampolgár vagy civil szervezet a társadalmi részvétel, a közéleti szerepvállalás útjára lép mindenképpen az önkormányzati hatáskörbe utalt ügyekkel fog találkozni. Akkor is, ha civilként kezdeményez olyat, amihez az önkormányzat segítsége, vagy jóváhagyása szükséges, és akkor is, ha egy önkormányzati szándék ellenében kíván fellépni. A döntésben való részvétel szempontjából nem döntő jelentőségű az, hogy az *együttműködés* vagy a *szembenállás* modelljét alkalmazzuk. **A konfrontáció is csak akkor nevezhető sikeresnek, ha végül tárgyalásokhoz vezet és a delegáció tárgyalóképes.** Vagyis akkor tud eredményesen tiltakozni, ha kidolgozott alternatívákat tud ajánlani, megoldási javaslatokkal érkezik. *Azért mondja ki hangosan, hogy mit ne, hogy megmondhassa: mit igen.* Azaz hogyan döntsenek, hogy a döntés valóban a helyi közösség érdekét szolgálja. Az együttműködés és a szembenállás esetében közös továbbá az is, hogy mindkét esetben találnunk kell nyitott személyeket az önkormányzati testületben, akik hisznek abban, hogy létre fog jönni az egyetértés, és az meg is éri a fáradozást.

A közösségi beavatkozás megközelítései

- A *közösségi beavatkozás* fogalmával jelöljük azokat a cselekvéseket, módszereket, folyamatokat, amelyeknek célja, hogy egy közösség szervezettebbé váljon, kinyilvánítsa közös érdekeit. Jack Rothman a közösségi beavatkozás három módját különbözteti meg. Ha egyszerűen akarjuk őket jellemezni, akkor a következőket mondhatjuk el:
 - A **helyi fejlesztés** célja a közösség szerves kialakulásának elősegítése, a kölcsönösség megteremtése, a helyi társadalom integrációjának, összetartásának, valamint belső szervezettségének kialakítása. Előfeltevése, hogy a közösségi változásokat úgy lehet kieszközölni, ha az emberek

14

széles köre részt vesz helyi szinten a célok meghatározásában és a cselekvésben. Az emberek között folyó gyakoribb találkozások, beszélgetések során kialakul a helyi közösség szerveződése, az emberek képesek lesznek beleszólni az őket érintő döntésekbe. („Beszélgetős módszer”)

- A **társadalmi tervezés** inkább a problémamegoldás technikai folyamatát hangsúlyozza. Kiindulópontja, hogy egy bonyolult társadalomban meghatározó szerepe van a szakértőknek. A közösségi részvétel többnyire nem eléggé meghatározó. Az érintett társadalmi csoportok gyakran csak a kész tervek véleményezésére vannak felkérve. A folyamatot főként a szakértők vezérik, akik adatokra támaszkodva, tudományos módszerekkel, egyfajta társadalmi mérnökként készítik elő a közösséget érintő kérdéseket. Ebbe vonják be szükség szerint az érintetteket. („Technokrata módszer”)
- A **társadalmi akcióra** olyan konfliktushelyzetben kerül sor, amikor a probléma rendezése tárgyalásos úton (átmenetileg) lehetetlen, és egy kisebb vagy nagyobb közösségnek ki kell kényszerítenie, hogy véleményét, érdekeit érdemben figyelembe vegyék. Az akció egyik célja, hogy a jogsértéssel érintett vagy hátrányos helyzetű embercsoportot és/vagy érdekképviselőjét megszervezze. Másik fő célja a tárgyalások, a döntések megváltoztatásának vagy a felelősségrevonásnak a kikényszerítése. Gyakori eszközei a látványos akciók – tüntetés, sztrájk, felvonulás, bojkott, polgári engedetlenség stb. („Radikális módszer”)⁷

15

NEM. EZ MOST
TÉNYLEG NEM AZ EGYÉNI
CSELEKVÉS IDEJE.

A három módszer természetesen nem különül el élesen. A későbbiekben látni fogjuk, hogy akár egyazon ügyben is átjátszhatnak egymásba a közösségi beavatkozás különböző módszerei. A továbbiakban elsősorban a helyi ügyekben folytatott eredményes érdekérvényesítés folyamatával foglalkozunk. **Azt próbáljuk meg körbejárni, hogy hogyan érhetjük el, hogy a minket érintő döntésekbe lakóhelyünkön beleszólhassunk.** Az országos szintű ügyekbe való beleszólás hasonló módszereket igényel, ugyanakkor a jogi háttere más. A Hasznos hol-mik című fejezetben hivatkozott irodalomban számos olyan kiadványt talál, amely ezek jogi hátterével is foglalkozik.

16

Tükröm-tükröm, mondd meg nékem...

- ☞ Tudja-e Ön, hogy hol van a lakóhelyén a polgármesteri hivatal? Járt-e már ott személyesen?
- ☞ Tudja-e, hogy ki a település polgármestere?
- ☞ Tudja-e, hogy ki a lakóhelye szerinti önkormányzati és országgyűlési képviselője?
- ☞ Részt vesz a helyi, illetve országos szavazásokon,

választásokon?

- ☞ Kezdeményezett-e már valaki az Ön lakóhelyén a fentiekben megismert *helyi fejlesztést / közösségfejlesztést*? Milyen céllal?
- ☞ Volt-e már példa *társadalmi tervezési* folyamatra? Mivel kapcsolatban?
- ☞ Zajlott-e már *társadalmi akció* (pl. demonstráció) a környéken? Milyen ügyben?
- ☞ Volt már rá példa, hogy az önkormányzat a lakosság véleményét kérte valamiről?
- ☞ Ha Ön is adott véleményt: kapott visszajelzést (pl. a helyi újságon keresztül vagy levélben) arról, hogy hogyan vették figyelembe a véleményét?
- ☞ A lakosság véleménye érezhetően befolyásolta az önkormányzati döntést?
- ☞ Megítélése szerint lakóhelyén inkább aktívak az emberek, részt vesznek az őket érintő döntésekben vagy inkább passzívok?
- ☞ Fent, a Mi lehet az oka, hogy az emberek passzívak? című pontnál öt okot soroltunk fel, amelyek miatt előfordulhat, hogy az emberek nem szólnak bele az őket érintő ügyekbe. Hogyan válaszolna nekik, ha ezeket az érveket hallaná?
- ☞ Ismeri-e a lakóhelyére vonatkozó település- vagy városfejlesztési koncepciót?

17

Társak – hogyan kezdjek neki?

- Azt most már értem, hogy miért lehet és kell magamnak cselekednem az engem érintő ügyekben. De hogyan győzöm meg erről a szomszédaimat is, hogy ne legyek egyedül? És hogyan kezdjünk cselekedni?
- Még ha egyedül is kezdünk szervezkedni, gondoljunk arra, hogy nem vagyunk egyedül. Lehet, hogy most is vannak olyan emberek, akik éppen valami hasonló probléma megoldásán törik a fejüket, csak még nem találtunk egymásra. Vegyük számba kire és mire lesz szükségünk munkánkhoz:

TÁRSAKRA, TÉNYEKRE, TETTEKRE.

A probléma észlelése pillanatában tudnunk kell, hogy a tervezett kezdeményezésünknek valószínűleg már voltak előzményei. Ezt érdemes szem előtt tartani a folyamat egésze során. Az akcióval nem ér véget a folyamat, hiszen már munka közben észrevesszük az újabb feladatokat és neki kell fogjunk ezek végrehajtásának. Valahogy így:

ÉSZLELÉS → TERVEZÉS → AKCIÓ → ÉSZLELÉS →
TERVEZÉS → AKCIÓ → ...

Kikre számíthatok?

- Az első és legfontosabb lépés, tehát, hogy **társakat találjunk** magunk mellé. Kik lehetnek ők? Akiiket közvetlenül érint, akiknek hatással lehet az életére. Gondoljuk végig: kik lehetnek ez ügyben harcosak, szolidárisak, kinek a dolga, ki ért hozzá, ki a felügyelője (illetékes, felettes szerve) stb.?

Ideális esetben vannak már a területen olyan szervezetek, akik nyomon követik a település, településrész életét. Ők alkotják az aktív helyi társadalmat: részt vesznek önkormányzati üléseken, felmérenek, terveznek, irányítanak, ellenőriznek, stb. Érdemes elsőként őket fellelni és megnézni, hogy ez ügyben lehet-e velük együttműködni. Érinti-e őket a mi felvetésünk, javaslatunk, kezdeményezésünk, fontosnak találják-e, van-e elég kapacitásuk, elég idejük és emberük e pillanatban segíteni? Ha van, sokat egyszerűsödik a dolgunk, de még mindig marad elég tennivaló. A helyi civil szervezetek nem panaszirodák vagy hatóságok, hogy a dolgokat elintézzék helyettünk. Tapasztalatukkal, jogi segítséggel, a helyiek és a sajtó figyelmének felkeltésével segíthetnek, ugyanakkor, saját ügyünkben első sorban nekünk kell eljárni.

Ha ezen az úton, nem tudunk elindulni, akkor a toborzás minden szelete ránk marad, így első, hogy társakat keressünk magunk mellé, akár olyanokat is, akik nem feltétlen az ügy mellett kötelezték el magukat, hanem esetleg bennünk hisznek, nekünk segítenek szívesen.

Ötletek a tájékozódáshoz és a tájékoztatáshoz: helyi lapok cikkei, hirdetései, felhívásai, helyi TV, önkormányzat ügyosztályai és civil partnerei, kalendárium, civil házak/irodák és partnereik, egyházak, célzott szórólap, plakát (lépcsőházba, rendelőbe, óvodába, iskolába, munkahelyre, buszmegállóba, közértbe, kávézóba), levél, stb. A hazai civil szervezetek talán legteljesebb listáját a következő honlapon érheti el: <http://www.niok.hu>.

A *Függelékben* bemutatunk egy mintát egy közösségi beszélgetésre szóló meghívóra *Alakítsuk együtt szomszédságainkat! Közösségfejlesztési tervek Csepelen* címmel.

Eddig a pillanatig még mindig lehetünk egyedül. Ha közösségi akciót tervezünk innen, már csak közösen megy tovább.

Az első lépések együtt

- Még mielőtt ügyünkkel kilépünk a szélesebb nyilvánosság elé, **adjunk nevet kezdeményezésünknek**, csoportunknak. Sokat lendít az ügyön, ha meg tudunk fogalmazni egy visszatérő, könnyen megjegyezhető szlogent is. Pl. a Nyírpalota Társaság jelmondata: „Álmodjunk várost – találjuk ki Újpalotát!” A Civilek a Nemzeti Fejlesztési Terv nyilvánosságáért szlogenje: „Nyilvánosságot a tervezésnek” (bővebben ld. a „Megjelenés a nyilvánosság előtt” című alfejezetet). Ha közösen találjuk ki a nevet, ez jó alapot teremt az „egy csapathoz tartozunk” érzésnek.

Ahhoz, hogy társakat találjak, **fel kell hívni az embereket figyelmét**, az általunk már észlelt problémára, vagy meg kell ismertetni széles körben az ötletünket. Erre alkalmas például, ha véleményünket megírjuk a helyi lapba, ha szórólapot készítünk, vagy levelet írunk

20

a döntéshozónak (pl. polgármester, cégvezető, miniszter stb.), amit postai úton – ajánlva - juttassunk el a címzettnek. Figyelemfelhívó lehet még, ha plakátot készítünk és olyan helyekre tesszük ki, ahol az embereknek van néhány percük elolvasni (pl. orvosi rendelő, buszmegálló, lépcsőházi faliújság, esetleg közért, művelődési ház). Módja lehet még a társak toborzásának, ha beszélgetést szervezünk, lehetőséget teremtve az érdeklődőknek, érintetteknek a személyes találkozásra. Nem olcsó, de hatékony útja a meghívásnak, ha levelet írunk pl. az érintett környéken élőknek.⁸

A közvélemény megismerésének, az érdekek, vélemények ütköztetésének fontos eszközei lehetnek az ügyünk bemutatására szolgáló **fórumok, beszélgetések**. Fontos, hogy ezekre a fórumokra a lakosság valóban megmozduljon. A meghívásra célszerű minél több hirdetési eszközt használni (plakátok, szórólapok, társasházi közös képviselők bevonása, helyi sajtó, rádió, tv értesítése stb.). **Mielőtt megszervezzük az első találkozást, ismerkedést, gondoljuk át:**

- Van-e annyi információ a birtokunkban, amennyivel körültekintően ki lehet alakítani egy lakossági állásfoglalást?
- Érdemes-e az első alkalomra szakértőt hívni, tudjuk-e pontosan mire/kire van szükségünk? Vagy ezt a találkozón kell tisztázni?
- Érdemes-e az első alkalomra hivatali személyt is meghívni, aki tájékoztathat, vagy akitől számon lehet kérni? Vagy ő egy későbbi alkalommal lehet inkább hasznára a közösségnek?

Egy jól sikerült találkozóznak vannak **előfeltételei**:

- *Meghívó* – legyen egyszerű, pontosan fogalmazott: mikor, hol, miért-mi céllal (esetleg a napirendet is rátehetjük).
- *Helyszínválasztás* – fontos, hogy jól megközelíthető helyen legyen a találkozó, ne sürgessen nagyon a nyitva tartásával. Az összejövetelek gyakori helyszínei: iskola, közösségi ház, civil szervezeti iroda, lakógyűlési helyszín, könyvtár, hiszen a szabadtéri

21

találkozás csak jó időben tanácsos.

- **Időpont** – induljunk ki abból, hogy nincs mindenkinek jó időpont, csak minél több embernek alkalmas... Figyelembe kell venni, hogy azok, akiket szeretnénk meghívni, mikorra érhetnek oda (munka után vagy miután a gyerekeket elhozták az óvodából, iskolából stb.) és körülbelül meddig érhetnek rá.
- **Felkészültség** – legyen egy vázunk a beszélgetés menetéről, lehetőleg legyen nálunk néhány példányban minden olyan anyag (cikk, szakértői anyag, tervezet, stb.), amire hivatkozunk a probléma, vagy a terv felvetésénél. Legyenek módszereink a közösség véleményének megfogalmazásához.

Érdeemes még néhány technikai jellegű kérdést át gondolni:

- Rögzítjük-e a fórumon elhangzottakat? Ha igen, hogyan? Készülhet *hangfelvétel* (az érintettek beleegyezésével), *jegyzőkönyv* emlékeztető készítéséhez, erre a helyszínen is megkérhetünk valakit. Ezt készíthetjük magunknak is, de szerencsésebb, ha megküldjük a résztvevőknek.
- *Név-cím lista* készítése a következő találkozó szervezéséhez és a további együttműködéshez (önkéntes alapon persze). Gyakori megoldás, hogy az érdeklődők e-mail-listát hoznak létre, hogy a híreket gyorsan és olcsón tudják köröztetni. Egy idő után akár saját honlapot is készíthetünk. A *Hasznos hol-mik* fejezetben néhány ötletet találhatók arra, hogy hol készíthetünk levelezőlistát.

Sokat segítheti munkánkat és oldja a találkozás feszültségét is, ha **közösen készítünk térképet** a területről. A közös rajzolás során információkat gyűjthetünk a környékről és kialakíthatjuk közös nézőpontunkat bizonyos ügyekben. Írjuk fel a térképre az adatokat, amik a résztvevők szerint fontosak, pl.: ki-hol lakik, hol vannak jellemző találkozási pontok, hol vannak problémák a környéken, miért pont ott...

Egyszerre sok embert érhetünk el a különböző **közösségi eseményeken, rendezvényeken**. Ekkor érdemes a szervezőkkel egyeztetni, hogy tudjanak rólunk, értsenek minket, így helyet kaphatunk az es-

eményen. Más esetben a közterület mindenkié. Saját rendezvényt is szervezhetünk, mely figyelemfelkeltő és kötetlen alkalmat teremt a személyes találkozásra. Ehhez azonban sok ember és némi tapasztalat is szükséges. Ha ezek adva vannak, jó buli várható.

Apropó még a szomszédok mozgósítására, valamiféle **gyűjtés**: gyerekrajz vagy fogalmazás adott témában, új és/vagy régi fotó a területről, a témáról, régi tárgyak, stb.

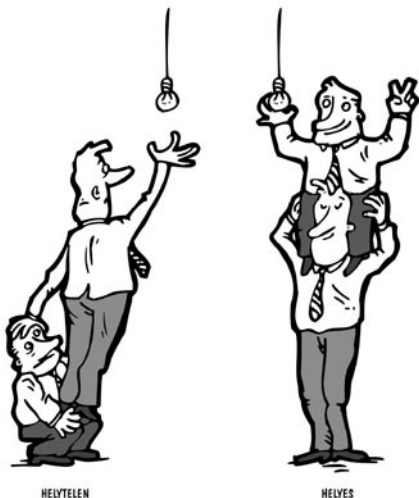
A *Függelékben* egy gyermekeknek szóló felhívást mutatunk be, amely mintául szolgálhat a kezdéshez: „Álmodjunk várost – találjuk ki Újpalotát!”

Hogyan dolgozzunk együtt?

Az összefogás, a közösségi akciók hatékonysága és sikere nagyban függhet attól, hogy a résztvevők **hogyan kommunikálnak** egymás között, hogyan próbálják egymással az ötleteiket, gondolataikat megosztani, vagy akár döntéseket előkészíteni és meghozni. Néhány jó tanács:

- Törekedjünk arra, hogy a résztvevők/csapattagok mindannyian el tudják mondani ötleteiket és véleményüket, kérdezhessenek, információt nyújtsanak, és véleményezzék a felmerült ötleteket (*türelem*)
- Legyünk tisztelettel társaink iránt, hallgassuk meg egymás ötleteit, figyeljünk egymásra (*figyelem*)
- Figyeljünk arra is, hogy ne térjünk el a főbb témáktól, érthetően és világosan igyekezzünk gondolatainkat megfogalmazni a többiek számára (*tömörség*)

Meg kell teremtenünk a belső nyilvánosság, az információáramlás csatornáit. Bizonyos helyzetekben „ügymentő” jelentőségű lehet egymás gyors elérése. Erre szolgál pl. a **riadólánc**. Ennek lényege, hogy rögzítjük, hogy ha valami történik, amiről mindenkinek tudnia kell, akkor ki kit értesít. Így nem egyvalaki hív fel mindenkit, hanem minden résztvevő mondjuk három másikat. Érdekes számba venni ki, hol lakik (közelség), kinek van vezetékös telefonja (internet hozzáférése), kinek van mobiltelefonja. A gyors információterjesztés mellett a módszer alkalmazása megosztja a kommunikációs költségeket. A **drótpostás levelezőlista** vagy **honlap**, ha mindenki rendszeresen világháló-közelben van, akkor akár ki is válthatja a telefonos vagy személyes riadóláncot.

Miután megszerveztük az alapcsapatot, gondolnunk kell azokrais, akikkésőbb értesülnek kezdeményezésünkről, de hasznos, hosszú távon elkötelezett tagjai lehetnek a kezdeményezésnek. Az önkéntesek időt, energiát és szaktudást adnak a közösség céljaiért, ezért különösen fontos, hogy **felkészüljünk az újonnan csatlakozók**

befogadására. A munkához való sikeres kapcsolódás alapfeltételei, hogy információs anyagokat adjunk át nekik, felmérjük az önkéntesek képességeit, tudását, illetve, hogy a jelentkezőkkel közösen találjuk ki feladatukat.

A közös munka technikái

- A közös munkát számos eszközzel, technikával tudjuk hatékonyabbá, átgondoltabbá tenni. A leggyakrabban ezek közül az „ötletelést” és a „névleges csoport technikát” alkalmazzák.

- Az „**ötletelés**”, vagy **ötletroham** egy olyan módszer ad a kezünkbe, amelynek segítségével a kreatív gondolkodást tudjuk serkenteni, új ötleteket tudunk behozni munkánkba.

Mi kell hozzá? Háztartási csomagoló papír (papírboltból) és vastag filctoll

Hogyan csináljuk?

1. Az ötletelés első lépéseként nevezzük meg azt a problémát, kérdéskört, amelyre vonatkozóan ötleteket szeretnénk gyűjteni!
2. Szabjuk meg a magunk számára az ötletelésre szánt időt!
3. Mindenki írjon egy kis papírra, vagy a füzetébe ötleteket a probléma megoldásához, mit lehetne az ügyben tenni!
4. Majd sorban mindenki olvassa fel, amit írt és ezek kerüljenek fel a falra kitett csomagolópapírokra vagy a táblákra. Az ötletelés során ne mérlegeljünk, minden elhangzott ötletet tegyük fel a papírra, még az egymásnak ellentmondókat is.
5. Ha ezzel végeztünk, hagyjunk időt és teret az ötletekhez kapcsolódó tisztázó kérdéseknek (mit értesz az alatt, hogy... stb.).
6. Értékeljük az egyes ötleteket, ha lehet csoportosítsuk őket. Válasszuk ki közösen azokat, amelyek a leginkább ígéretesek.

- A **névleges csoport** egy kreatív módszer, ami a csoportos problémamegoldást segíti. Anélkül,

hogy egy felmerült ötlet a továbbiakban azonnal korlátozná a csoport további gondolkodását, nem vesznek el ötletek.

1. Az első lépésben egy adott problémára, kérdésre a csoporttagok egy papírra vagy öntapadós cetlire leírják saját ötleteiket.
2. A következő lépésben minden csoporttag ötlete felkerül a táblára, falra tett papírra hogy mindenki számára láthatóvá váljék (eddig megegyezik az ötleteléssel).
3. A harmadik lépés az elgondolások megbeszélése, tisztázása, pontos értelmezése, azért, hogy az egyes ötletek tartalmát mindenkinek megértse.
4. A negyedik lépésben a már tisztázott ötleteket a résztvevők nagyobb kategóriákba vonják össze.
5. Utolsó lépésként a csoporttagok meghatározott mennyiségű (5-7-10) pont szétosztásával rangsorolják a legfontosabb ötleteket. (Összesítjük a pontszámokat, majd sorrendbe állítjuk az ötleteket a pontszámok alapján. A magasabb pontszám jelzi az egyre jobb ötleteket.)

Hogyan döntsünk közösen?

Összefogásunk megerősítésére, és közösségi akciónk előmozdítására különféle döntéseket kell hoznunk. Itt meg kell említeni azt az alapigazságot, miszerint a demokrácia két alapvető feltétele: aktív állampolgárok és sok idő.

26

A döntések sokféleképpen szülehetnek. Tapasztalatok alapján **a közösség tagjai egyetértésén/konszenzusán alapuló döntések azok, amelyek leginkább segítik egy konkrét akció megvalósulását.** Persze a közös álláspont kialakítása a leginkább időigényes is. Aki részt vesz egy döntés meghozatalában, inkább felelősnek érzi magát a következményeiben, mint ha nélküle döntöttek volna. Így tudjuk biztosítani azt, hogy a döntésből ne érezze magát senki kizárva, és hogy mindenki érezze, hogy a véleményét, érdekeit legalább

részben tekintetbe vették. A konszenzus még nem jelenti a konfliktusok hiányát, csupán azt, hogy a csoport tagjai hajlandóak energiát és időt áldozni a különböző vélemények megértésére és elfogadására. A konszenzus kialakítása nem csupán döntéshozatalt jelent, hanem egyben új információk és ötletek bevonását is. **A konszenzus létrehozására** irányuló folyamatot nehéz lépcsőkre bontani, de azért próbáljuk meg:

1. Vitassuk meg azt a kérdést, amelyről döntést szeretnénk hozni. Hallgassuk meg az ügy történetét, az érveket, ellenérveket az egyes álláspontok mellett.
2. Azonosítsuk azokat a területeket, ahol egyetértünk, illetve nem értünk egyet a résztvevők. Ezt célszerű lehet táblán is rögzíteni, hogy mindenki nyomon tudja követni.
3. Próbáljuk meg kiküszöbölni a véleménykülönbségeket úgy, hogy megvitatjuk: Mi lehet a „legrosszabb eset” az egyes lehetőségeknél? Mik az egyes lehetőségek előnyei és hátrányai?
4. Ha sikeres volt a folyamat, akkor a végén rögzítjük, hogy mi az, amiben a résztvevők mind egyetértenek. Ez megeremti az alapját annak, hogy mindenki azonosulhasson ezzel az állásponttal.

A döntést **szavazással**, a többség akarata alapján is lehet hozni. Hatékony, mégis megoszthatja a csoportot, és előfordulhat, hogy az egyet nem értő „kisebbség” nem kötelezi el magát a döntés mellett, így nem segíti a döntés megvalósítását.

A közös munka során szánjunk időt magunkra, egymás megismerésére, rendezzünk pl. közös programokat munka után.

27

Tükröm-tükröm, mondd meg nékem...

- ☞ Tudja-e, hogy milyen civil társaságok, baráti körök, érdekvédelmi szervezetek működnek a lakóhelyén?
- ☞ Melyek ezek közül a legsikeresebbek Ön szerint?
- ☞ Kapcsolatban van valamelyikkel?
- ☞ Van-e a településnek, városrésznek önálló (az önkormányzat által támogatott vagy kiadott) lapja? Mi a címe?
- ☞ Van-e független (nem önkormányzati kiadású) lap?
- ☞ Írt már valamelyik lapba cikket vagy olvasói levelet?
- ☞ Kikkel szokott rendszeresen beszélgetni a környéken?
- ☞ Kik a legaktívabb emberek a környéken?
- ☞ Ha közösségi akcióra kezdene, kiket keresne meg először?
- ☞ Ha van olyan ügy, ami miatt közösségi akcióra kezdene, gondolja végig: hogyan hívná együttműködésre azokat, akikkel elindítaná a szervezkedést?
- ☞ Hogyan érvelne amellett, hogy közösen kell fellépniük?
- ☞ Mit lehetne egy meghívóra, plakátra írni, amivel a helyieket hívja közös beszélgetésre?
- ☞ Hogyan építene fel egy ilyen közös beszélgetést, fórumot?
- ☞ Hol lehetne megtartani a találkozót a közelben?

28

Tények – hogyan lehet információt gyűjteni?

- *Az első lépésen, tegyük fel, túl vagyunk: már nem vagyok egyedül. De a hivatalban felkészült tisztviselők ülnek, akik rögtön paragrafusokkal, grafikonokkal fognak sarokba szorítani. Azt fogják mondani, hogy azt sem tudom, hogy miről beszélék. Erre hogyan lehet felkészülni?*
 - Egy közösségi akció elindításához, megszervezéséhez, lebonyolításához **adatokra és véleményekre is szükségünk van.** A sorrendet érdemes megtartani és elsőként saját magunknak (esetleg szűkebb környezetünknek) kell tájékozódni az észlelt jelenség hátteréről. Meg kell tudnunk pl., hogy tényleg be akarják-e zárni az iskolát? Tényleg ki akarják vágni a fákat? Tényleg beépítik a telket? Tényleg benzinkút épül ide? Ki az ügy gazdája? Szóba állnak-e ez ügyben velem? Kapok-e egyértelmű felvilágosítást arról, hogy ki, mit miért tesz?
- Erre azért van szükség már az akció legelején is, hogy megalapozott, a valós helyzetet tükröző érvekkel tudjuk alátámasztani akaratunkat. Ezzel elkerülhetők a fölösleges kudarcok, zsákutcák, egyben az adatok birtokában egyenlő partnerként tudunk részt venni az ügyünket érintő tárgyalásokon. Védelmet nyújt számunkra.

29

Pécs város önkormányzata elhatározta, hogy bezárja a peremkerületi iskoláit, mert aránytalanul nagy terhet rónak a városra az alacsony gyereklétszám, a kihasználatlanság miatt. Az egyik bezárásra ítélt iskola, az istenkúti volt. A szülők tudták, hogy sokan vannak, hogy sokan nevelnek kisgyerekeket, hogy tele az óvoda olyan gyerekekkel, akik mostanában készülnek iskolába, de nem tudták bizonyítani. Az önkormányzati döntéshez alapul vett adatok, nem egyeztek a településrészen tapasztaltakkal. Mire az istenkútiaknak elég számszerűsíthető adata lett a városrészről, addigra az iskolát már bezárták. De a szervezkedés egy máig működő, érdekeit is érvényesíteni képes közösséget kovácsolt össze.⁹

Adatokra folyamatosan szükségünk lesz.

1. Ha **tényszerű adatok, információk kellenek, azoknak egy része általában már készen van** és csak fel kell lelni őket. pl.:

- Szinte elhagyhatatlanok a **területre és a lakosságára vonatkozó adatok**. Ezek a helyi lakosság gazdasági, társadalmi (demográfiai) és környezeti helyzetére vonatkoznak (életkor, foglalkoztatottság, nemek aránya, egy főre jutó jövedelem, helyi adóbevételek, földterületek nagysága, művelési ágak, helyi gazdaság szerkezete, munkanélküliek aránya stb.). Érdemes tudni, hogy az országos adatok összesítéséhez részben az önkormányzatok küldik meg a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) számára a különféle adatokat, tehát ilyen jellegű adatokra jó eséllyel bukkanhatunk a helyi önkormányzatnál is és a KSH-ban is (KSH zsebkönyvek fellelhetők a könyvtárakban, civil irodákban is).
- Amennyiben **településünk fejlesztési koncepcióiról, területrendezési és szabályozási terveiről** szeretnénk többet megtudni, az önkormányzat ajtaján kell kopogtatnunk. Ezek természetesen nyilvánosak.

Fontos információs források lehetnek még például a **falugazdászok** (a helyi mezőgazdaságról), a falugondnokok (a helyi társadalomról, szociális helyzetről), az **egyres önkormányzati intézmények munkatársai** (pl. iskola, óvoda, orvosi rendelő, védőnő, művelődési ház vezetője, családsegítő szolgálat), esetleg a postás, az erdész. Mindenképpen kutassuk fel a területen működő **civil szervezeteket** is, akik már bekapcsolódtak, vagy akik célkitűzéseik szerint bekapcsolódnának tervező, ellenőrző munkánkba.

Vannak olyan **jogszabályok, amelyek biztosítják számunkra a részvétel, a tájékozódás, a véleményezés és a tiltakozás jogát**. Ezeket fontos megismernünk és alkalmaznunk. A legfontosabbak: a Magyar Köztársaság Alkotmánya¹⁰,

Adatvédelmi törvény¹¹, Egyetemes Emberi Jogok Chartája, Aarhus-i Egyezmény¹², Önkormányzati törvény¹³ az Egyesülési törvény¹⁴, a Területfejlesztési törvény¹⁵ és a Gyülekezési törvény¹⁶. Sajnos, a hazai gyakorlat azt mutatja, hogy mindezen jogszabályok ellenére a hatóságok, hivatalok nem könnyen adnak ki információkat. A *Hasznos hol-mik* című fejezetben megtalálja azokat a kiadványokat, hivatkozásokat, amelyekből át tudja tekinteni, hogy hogyan juthat hozzá az adatokhoz.

2. **Ha véleményekre van szükségünk**, az embereket kell felkeresnünk.

- Településünk múltjáról sokat megtudhatunk a „**nagy öregektől**”, érdemes kérdezősködni arról, hogy kik élnek ott már hosszú ideje, kik azok, akik el tudják mondani, hogyan is éltek ott régen az emberek, mik a főbb helyi jellegzetességek, szokások, a helyi történelem főbb pontjai, stb.
- Egy-egy speciális területről a **helyi civil szervezetek**, egyesületek, alapítványok, klubok is felvilágosítást tudnak adni. A terület jegyzett természetvédelmi értékeinek számbavételében az illetékes Nemzeti Park munkatársai tudnak segíteni.

3. **Előfordulhat azonban az is, hogy a szükséges adatok nem állnak készen.**

- Ebben az esetben dönthetünk akár amellett is, hogy saját magunk próbáljuk meg ezeket feltárni. Megpróbálhatunk **együttműködni olyan kutatócéggel**, szervezettel (pl. egyetem, főiskolák szociológia tanszéke) akiknek jól jöhet a téma, ezért elvégzik helyettünk a kutatást, de visszajuttatják hozzánk a kutatási eredményeket, adatokat.
- **Ha magunknak kell beszerezni**, nem marad más, mint felkeresni a szomszédokat (vagy azokat az embereket, akiket még érinthet a téma, akiknek fontos a véleménye):
 - Készíthetünk **közösségi interjúkat**, mely során néhány kérdéssel felkereshetjük a

szomszédainkat, vagy a környék lakóit. A beszélgetés végén arra kérjük őket, hogy ők is keressenek fel néhány embert és kérdezzék meg a véleményüket.

- Munkánk segítésére készíthetünk **tudástárat**, melyben összeírjuk a környék lakóinak (vagy azokét, akiket érdekel az ügyünk és szívesen segítenek benne) hozzáértését, szakismeretét és kapcsolatait stb. Ekkor lesz egy bő listánk, hogy kit, mikor és milyen ügyben érdemes mozgósítani munkánk során. Ez tulajdonképpen egy helyi ki-kicsoda, amiből könnyen, gyorsan tájékozódhat mindenki a későbbiekben, ha valamibe szeretne belekezdeni és társakra van hozzá szüksége. Készíthetünk tanítana-tanulna katalógust is, amiben azt csoportosítjuk, hogy a környéken ki, miben oktatta másokat szívesen és kik azok, akik valamit megtanulnának. Így a leendő „oktatók” és „tanoncok” egymásra találhatnak.

A fentiek és sok más adatgyűjtő, aktivizáló módszer leírását megtalálja a Közösségfejlesztés, illetve a Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak című kiadványokban.

32

Tükröm-tükröm, mondd meg nékem...

- ☞ Tudja-e, hogy a környezetében milyen önkormányzati intézmények találhatóak?
- ☞ Kért-e már adatot valamelyik önkormányzati ügyosztálytól?
- ☞ Találkozott-e már olyan esettel, hogy adatot kért egy hatóságtól és ennek kiadását megtagadták vagy nagyon megnehezítették?
- ☞ Milyen indokkal?
- ☞ Kihez tudott fordulni segítségért az ügyben?
- ☞ Hol keresné a település vagy városrész demográfiai adatait?
- ☞ Milyen civil szervezet tudna segíteni az adatgyűjtésben?
- ☞ Van-e a környéken falugazdász? Ha igen: ki ő?
- ☞ Ki(ke)t keresne fel először az idősek közül, ha a település múltjáról szeretne érdeklődni?
- ☞ Tud-e olyan kutatóintézetről, amely az Önt érintő probléma feltárásában segíthetne?
- ☞ Ismeri-e annak jogi szabályozását, hogy hogyan juthat közérdekű információkhoz? Olvasott-e erről már kiadványt?

33

Tettek – az akció megtervezése és végrehajtása

- *Akkor most jön a java! Gyűjtöttünk már adatokat, vagyunk is egy páran, ideje, hogy megmutassuk, hogy mit tudunk!*

- Az igaz: ha már idáig eljut egy kezdeményezés, akkor már sok mindenre támaszkodhat. De nem érdemes kapkodva belevágni a cselekvésbe. A hatásos fellépéshez követnünk kell az észlelés → tervezés → akció → észlelés → ... logikát, amiről korábban beszéltünk. Az észlelésen már túl vagyunk, az akció, a cselekvés előtt meg kell tervezni közösen, hogy mit is teszünk. A *társak* és *tények* segítségével lépünk a *tettek* mezejére!

A közös cselekvés modellje lehet a következő:

1. A szervező csapat felállítása
2. Cselekvési terv készítése
3. Az akció költségvetésének megtervezése
4. Megjelenés a nyilvánosság előtt
5. Akció
 - Helyi fejlesztés
 - Társadalmi akciók
6. A közösségi akció értékelése

A szervező csapat felállítása

- Közösségi akciónk megszervezéséhez, céljaink eléréséhez számos partnerrel kell együttműködnünk egy adott idő- és pénzügyi keret mellett. Mindez szükségessé teszi azt, hogy az akcióban résztvevők szerepét, felelősségét közösen átgondoljuk, meghatározzuk; a rendelkezésre álló időt és pénzügyi forrásokat gondosan beösszuk.

Az akciónk megvalósításához **célszerű egy kisebb szervező csapatot** kialakítani, akik hajlandók és képesek is kulcsszerepet betölteni akciónkban. A szervező csapat optimális méretének az 5-7 főt szokták mondani, de persze ennél kevesebb és több is lehet. Ha túl sokan vagyunk, nehézkessé válik a kommu-

nikáció és a döntés, ha túl kevesen, akkor egy emberre esetleg rengeteg feladat hárul, amit nem tud ellátni. Az érintettek szélesebb körét ez a csapat fogja megszervezni és biztosítani, hogy eredményesen tudjon felépni. Fontos ezért, hogy a szervezők rugalmasan és hatékonyan tudjanak együttműködni egymással

Jó, ha ezt a **csapatot** úgy tudjuk összeállítani, hogy lehetőség szerint **minél inkább megfeleljen az akciónk által érintett lakosság szerkezetének**¹⁷. Azaz a csapaton belüli megoszlás legyen hasonló ahhoz, amilyen az érintettek csoportján belül (pl. egy szomszédságban) a megoszlás mondjuk nemek, lakóhely, kor, foglalkozás, társadalmi-gazdasági helyzet stb. szerint. Ez nem biztos, hogy menni fog, hiszen az alapcsapat rendszerint a leglelkesebbekből áll össze és úgysem küldünk haza valakit azért, mert mondjuk túl sok a mérnök köztünk. Így inkább arra ügyeljünk, hogy lehetőleg szerint változatos, de összetartó csapat álljon össze. Minél többféle háttérű, tudású ember dolgozik együtt ugyanazon célért, annál több problémát tudunk együtt megoldani.

Cselekvési terv

A közösségi akciók életre hívásához és lebonyolításához idő kell, nem mindegy, hogyan osztjuk be. Különösen az akció nyilvánosságának megteremtéséhez, „szájról-szájra” terjedéséhez szükséges több idő. A „suttogó propaganda” viszont nagyon fontos ahhoz, hogy az akciónk beérjen – mire megkeressük a helyeket, már minél többen tudjanak és beszéljenek arról, hogy valami készül.

A szervező csapatnak számos feladatért kell felelősséget vállalnia: pénzügyek, az akció nyilvánosságának biztosítása, az akció logisztikájának megszervezése, kapcsolattartás a partnerekkel stb. **Célszerű ezekhez a feladatokhoz felelős személyeket is rendelni.** Ha komoly eredményeket szeretnénk elérni, minden egyes feladatnál meg kell határozni, hogy ki hajtsa végre (felelős) és mikorra (határidő). Ha ezeket nem tisztázzuk jó előre, megeshet, hogy egyes

feladatok elvégzetlenül maradnak. Amikor felosztottuk a feladatokat, rögzítsük ezt **munkatervben** és rendszeresen ellenőrizzük, hogy a tervekhez képest hogyan haladunk. Az ütemtervbe bele kell kalkulálni némi ráhagyást a várható csúszások, a váratlan események, ünnepek, szabadságolások miatt.

Az alábbiakban egy jövőműhely szervezésének idő-és feladattervét mutatjuk be példaként¹⁸:

Mit? (Feladat)	Mikorra? (Határidő)	Ki? (Felelős[ök])
1. Szervező csapat megbeszélései	2005. 07. 02. 2005. 07. 10. 2005. 07. 18.	Szervező csapatból mindenki
2. Meghívók postázása	2005. 07. 20.	Terike
3. A helyi (folyamatsegítők) facilitátorok képzése	2005. 08. 15.	Józsi, Béla, Kati
4. A fórum időpontja	2005. 08. 20.	Szervező csapat
5. Emlékeztető elkészítése	2005. 09. 01.	Terike
6. Fórum értékelő találkozó, további tervek	2005. 12.	Jenő, Szervező csapat

Az akció költségvetése

A közösségi akció **költségekkel** is jár, amelyek fedezésére különböző **források**at kell felkutatnunk. A költségek mértéke akciónként természetesen nagyon különböző lehet, annak méretétől, a nyilvánosság mértékétől, és attól is függően, hogy a természetbeni hozzájárulások (vagyis az akcióban résztvevők különféle felajánlásai) a költségek mekkora részét tudják fedezni. Fontos, hogy a költségvetés elkészítésekor a kiadási és bevételi oldalt egyszerre tervezzük meg, nehogy az akció végrehajtása közben fogyjon el váratlanul a pénzünk. Előre nem tervezhető helyzetek még

36

így is bőven adódhatnak.

Az alábbiakban néhány olyan **kiadási tétel** felsorolása következik, amellyel nagy valószínűséggel egy ilyen akció során számolnunk kell. Ezek közül természetesen számos olyan költség is található, amely valamelyik partnerünk természetbeni hozzájárulásával, vagy más civil kapacitás „bevetésével” kiváltható:

- **Nyomatás:** meghívók, tájékoztatók, beszámolók, poszterek, jogszabályok nyomtatása stb.
- **Telefon/telefax használat:** a közösségi programunk megszervezése rengeteg szervezési, koordinációs munkával jár együtt, amelynek egy részét biztosan telefonon/telefaxon vagy a világhálón keresztül bonyolítjuk le.
- **Jogi szakértés:** ha nem találunk olyat, aki ingyen segít tanácsadással, akkor ügyvédet vagy jogászt kell keresnünk.
- **Nyilvánosság megteremtésének költségei:** nyomtatott/elektronikus hirdetések, poszterek, szórólapok megtervezése
- **Különbéle eszközök beszerzése vagy bérlése:** pl. mikrofon, flip-chart, diktafon, projektor, laptop stb.
- **Postaköltségek:** meghívók, tájékoztatók, beszámolók postázása
- **Étel-ital:** a közös étkezések mindig közelebb hozzák egymáshoz az embereket. Egy jövőkép műhely vagy akár egy lakossági fórum szervezésekor célszerű megszervezni a közös ebédet, hiszen a párbeszéd, együttműködések elindulásának módja sokszor éppen egy közösen elfogyasztott ebéd lehet. Persze ez is öntevékeny módon – „hozott anyagból” – előteremthető.

A teljesség igénye nélkül álljon itt néhány ötlet arra, honnan is tudunk mindezekhez **bevételi forrást**¹⁹ teremteni.

- **Természetbeni hozzájárulás, önkéntes munka:** Egy civil kezdeményezésnél, közösségi akciónál nagyon komoly jelentőségű hozzájárulás az önkéntes munka (főleg a kezdeteknél). Ezt ritkán szoktuk számszerűsíteni (esetleg, ha egy pályázat az önrészt önkéntes munka formájában lehet

37

biztosítani). Ugyanakkor jó, ha tudjuk, hogy ha nem is számolunk el vele, ingyenes munkánkkal bért takarítunk meg. (Sokszor maga a civil tevékenység varázsa is csökken, ha ugyanazt a tevékenységet már nem ingyen, hanem fő- vagy mellékállásban végezzük.) Hasonlóan megtakarítást (elmaradt költséget) jelent, ha valaki rendelkezésre bocsátja eszközeit, szerszámaint vagy ingyen megcsinál valamit az akcióhoz (pl. tüntetőtábla, textilfelirat – molino).

- **Önkéntes felajánlás, tagdíj:** Különösen a munka kezdeti szakaszaiban jellemző, hogy egyéb forrás hiányában a felmerülő kisebb-nagyobb költségeket az akcióban résztvevők saját zsebből fedezik. Az önkéntes felajánlást, ha szervezetet alapítunk, formálissá is tehetjük tagdíj formájában. Az akció előrehaladtával (jó esetben) a résztvevőktől érkező felajánlások arányaiban egyre kisebb hányadát teszik ki a költségvetésnek. A növekvő költségeket nem tudják a résztvevők finanszírozni, akik emellett még önkéntes munkát is végeznek. De általában nincs is erre szükség, mert kialakul pl. a pályázatírási rutin, jelentkezhetnek szponzorok. Magyarországon a tehetősek adakozásának ma még nincs hagyománya. Nem jellemző az sem, hogy egy civil szervezet költségvetésében a tagdíjak túl nagy arányt tegyenek ki,
- **Pályázatok:** Az állami,- önkormányzati, a vállalati-, és a civil szféra mind több pályázatot hirdet meg. A civil szervezetek költségvetésében általában a pályázati pénzek teszik ki a bevételek nagyobb hányadát. Költségek akkor is jelentkeznek, ha a résztvevők önkéntes alapon dolgoznak (pl. fénymásolás, nyomda, terembérlés stb.), így mindenképpen érdemes utánajárni, hogy ezek honnan fedezhetők. Minél nagyobb szabású dolgot tervezünk, annál több forrásra lehet szükségünk.²⁰ A *Hasznos hol-mik* című fejezetben bemutatjuk a pályázati lehetőségeket tartalmazó legfontosabb adatbázisokat.
- **Helyi önkormányzat:** Bizonyos esetekben meg-

kereshetjük a helyi önkormányzatot is. Számítsunk arra, hogy egy rövid, de formális beszámolót kell adnunk az önkormányzati képviselők számára a közösségi akciónk céljáról és várható eredményeiről. Lehetőleg vigyünk magunkkal minden anyagot, amely a lehetséges kérdések megválaszolásához feltétlenül szükséges lehet.²¹

- **Helyi civil szervezet:** Adott esetben egy helyi civil szervezet is ki tud bennünket segíteni forrásokkal. Az önkormányzathoz hasonlóan itt is legyünk készek minden lehetséges kérdést megválaszolni. Ma Magyarországon ez nagyon ritka, hogy a civil szervezetek forrást osztanak. Mivel rendszerint maguk is kevés pénzből gazdálkodnak inkább maguk is keresik a pályázatokat.
- **Helyi vállalkozások:** Közösségi akciónkat felkarolhatja egy helyi vállalkozás is. Esetükben nem csupán a pénzügyi hozzájárulást kérhetjük, de akár eszközöket is akciónk rendelkezésére bocsáthatnak (pl. nyomtató, fax stb.). Részükről elvárásként fogalmazódhat meg a közösségi akciót szervezők felé a cég nevének úgymond reklámozása, említése a közösségi akció különféle rendezvényein (szponzorálás).
- **Helyi szakértők:** A különféle szakterületek művelőit (pl. jogászok, bankárok, tanácsadók, művészek, kézművesek stb.) is megkereshetjük, hogy szponzorálják akciónkat. Ezen túl pedig a közösségi akció lebonyolításához nélkülözhetetlen tudással, információkkal is rendelkezhetnek pl. jogszabályok ismerete, kapcsolatok, helyismeret stb., amely adott esetben akciónk sikere szempontjából többet jelenthet bármekkora pénzügyi forrásnál.
- **A közösségi akcióhoz kapcsolódó „termékek” eladása:** Ha ügyesek vagyunk, a közösségi akciónkhoz kapcsolódóan kifejleszthetünk olyan terméket, amelynek eladásával bevételt tudunk generálni. A forrásszerzésen túl egy ilyen termék közösségi akciónk nyilvánosságának erősítését is szolgálhatja. (Pl. naptár, könyv a Zengőről, melynek bevételeit a hegy természeti értékeinek meg-

óvásáért folytatott akcióra forgatják vissza.)

- **Tombola:** Egyes esetekben jelentős bevételt tudunk generálni tombolával.

Tiszadorogma településen például minden évben a Jótékonyági Bál megrendezéséhez helyi vállalkozások, civilek, művészek ajánlják fel termékeiket nyereményként, amelyek a tombola során megnyerhetőek. A Jótékonyági Bál megszervezését helyi önkéntesek végzik, a vacsorát pedig éttermek, családok főzik. Egy ilyen este során a tombolajegyekből jelentős összeg szokott összegyűlni, amelyet az iskola alapítványának működtetésére fordítanak.

Megjelenés a nyilvánosság előtt

A sikeres közösségi akciók fontos vonásai, hogy a benne résztvevőket csapattá kovácsolja és képes a nyilvánosságot megszólítani.

Először is közösségi akciónknak **érdemes lehet valami egyedi, figyelemfelkeltő nevet találni**. A név lehetőleg legyen olyan, amely könnyen megragad az emberek fejében, ugyanakkor legyen értelme. Fontos, hogy a helyiek már a névből megértsék, hogy mi a kezdeményezésünk lényege, mi a hitvallásunk. A közösségi akció egyediségét akár egy jó logóval is meg tudjuk teremteni, amelyet az akcióval kapcsolatos anyagainkon is használni tudunk, és amely könnyen felismerhető szimbólum lehet mindenki számára. A név kitalálása már önmagában is jó móka és összehozza a csapatot.

40

Az alábbiakban néhány ötletet sorakoztatunk fel arra, hogyan is tudjuk **akciónkat másokkal megismertetni és akár más akcióktól megkülönböztetni**²²:

- **Poszterek** készítése.
- **Szórólapok** készítése. (erre mintákat mutatunk be a *Függelékben*)
- **Hirdessünk a helyi újságban** eseményeinkről: próbáljuk meg felkelteni az érdeklődést tevékenységünk iránt, helyezünk el például egy meghívót vagy egy cikket tevékenységeinkről²³.

- Készíthetünk **saját újságot** is egyszerűbb kivitelben. Pl. ilyen lehet egy néhány oldalas fénymásolt hírlevél.
- Létrehozhatunk **honlapot** az akciónak a világhálón.
- Saját magunk is **felvehetjük a kapcsolatot helyi újságírókkal**, akik interjút készítenek a közösségi program kezdeményezőivel.
- **Tarthatunk sajtótájékoztatót**. Ennél jóval olcsóbb és egyszerűbb és majdnem olyan hatékony, ha a mondanivalónkat **sajtóközlemény** formájában küldjük ki a sajtónak, ismerős újságíróknak („virtuális sajtótájékoztató”).²⁴
- Amennyiben van lehetőség rá, keressük a kapcsolatot a **helyi vagy regionális rádióval**: kiemelt partnereink lehetnek a közösségi (nem nyereségérdekelt) helyi rádiók. <http://www.szabadra-dio.hu>
- **Jelenjünk meg a fontosabb helyi eseményeken**, ahol el tudjuk magyarázni tevékenységeink célját, eddigi eredményeit
- Használjuk a közösségi akcióban résztvevők **személyes kapcsolatrendszerét** (rokonság, barátok, kollégák, szomszédok)
- A közösségi akciók nyilvánosságát erősíti minden olyan **beszélgetés**, amely akciónk témájához kapcsolódik

A kecskédi közösségfejlesztési kezdeményezés egyik eleme egy tó helyreállítása volt, amelyet nagy mértékben segített két másik helyi kezdeményezés is: környezetvédelmi munkacsoport alakulása (levegőtisztaság javítása érdekében), valamint a nyilvánosságfejlesztő munkacsoport (helyi újság szerkesztésére).²⁵

41

A felsorolt, a nyilvánosság megteremtését szolgáló eszközök mindegyikénél **adjuk meg a kapcsolható emberek nevét és elérhetőségét** (telefon, cím, drótlelél).

Fontos megemlíteni, hogy több helyütt épp egy közösségi akció kapcsán felismert szükségesség szülte meg a

helyi újságot, a közösségi rádiót (pl. Istenkút), vagy a kábeltévé helyi adásait. A közösségi rádiózásról részletesen olvashat a Legalább ennyit a kisközösségi rádiózásról²⁶ című kiadványban.

Akció!

- Ha már idáig eljutottunk a szervezkedésben, az önmagában is óriási eredmény. De bizonyára már mindenki türelmetlen: csináljunk már valamit! Hát, akkor gyerünk!

A véleménynyilvánításra, további akciókra céljainktól függően számos eszköz áll rendelkezésre. A második fejezetben szót ejtettünk arról, hogy a közösségi beavatkozásnak három típusát különböztetjük meg: *helyi fejlesztés, társadalmi tervezés és társadalmi akció*. Az alábbiakban a társadalmi tervezéssel nem foglalkozunk, inkább arra a két lehetőségre koncentrálunk, amelyekkel a helyi lakosság a legintenzívebben tud bekapcsolódni a döntéshozatalba, azaz:

1. Helyi fejlesztés – „beszélgetős” módszerek
2. Társadalmi akciók („radikális” módszerek):
 - részt vehetünk a helyi önkormányzat által szervezett fórumokon és
 - kezdeményezhetünk magunk is akciókat.

Az alábbiakban az e típusokba tartozó módszerekről lesz szó kicsit bővebben.

1. Helyi fejlesztés

- **Közösségi felmérés**

E gyűjtőmódszer célja, hogy minél több embert bevonjunk a helyi cselekvésbe a környéken. A felmérés előkészítése, megszervezése megindítja a gondolkodást közös ügyeinkről, problémáinkról. A felmérés elkészítésének végén előáll egy *lakossági cselekvési terv*. Ez nem a folyamat végállomása, hanem egy mérföldköve: ha jól dolgoztunk, akkor a munka során összezsugorodik a szervező csapat és a felmérésben részt vevő helyi lakosság. Ez után közösen tehetünk azért, hogy az együtt meghatározott cselekvési tervnek megfelelően alakul-

jon településünk jövője. Ennek érdekében majd együtt kell működnünk az önkormányzattal, helyi civil szervezetekkel, a gazdasági élet szereplőivel, a hatóságokkal és másokkal. Ha szükséges, közös elképzeléseink megvalósításáért nyomást is kell gyakorolnunk.

A módszert részletesebben kifejti a Közösségfejlesztés című könyv, illetve a Közösségfejlesztés leckék kezdőknek és haladóknak című füzet, valamint olvasható a www.kozossegefejlesztes.hu honlapon. A *Függelékben* bemutatjuk a módszer lépéseit és az interjúzáshoz szükséges legfontosabb tudnivalókat.

- **Jövőműhely**

Ennek során a közösség tagjai együtt alkotják meg jövőképüket. Maga a közös tervezés viszonylag rövid időt vesz igénybe, ám az előkészítés (mozgósítás) időtartama ennél jóval hosszabb. Időigénye a település méretétől is függ. Nagyobb települések, kistérségek esetén több hónapot is igénybe vehet. A módszert részletesen bemutatja a Közösségfejlesztés című könyv.

- **Állandó „célcsoportok” bevonása: gyerekek, idősek, pedagógusok, civil szervezetek**

Majd minden területet érintő kérdésben megszólíthatóak az ott élő gyerekek (rajz és fogalmazásverseny, színdarab, egyéb produkció). A gyerekek kapcsán könnyebben szólíthatók meg a helyi pedagógusok és a szülők.

Ugyanez vonatkozik a településen (településrészen) élő idősekre, akik közül többen szívesen kapcsolódnak közösségi eseményekhez.

Érdemes folyamatosan keresni a kapcsolatot már meglévő és a területen tevékenykedő civil szervezetekkel (fórum, börze, akció, stb).

- **Párbeszédkör**

A közösségi nyilvánosság rendszeres fóruma. A találkozóknak előre meghatározott témái vannak, amelyekre a közösség tagjai felkészülnek, hogy megismerjék és kicseréljék egymásnak a témáról alkotott véleményét. Így kialakul egy több szem-

pontból átgondolt helyzetkép/álláspont. E módszer nemcsak konfliktus esetén alkalmazható, alapvetően élénk szellemi életet jelent, alkalmas a közösség összetartására és nyitottságának előmozdítására és fejlesztésére. Részletesen mutatja be a módszert a Legalább ennyit a közösségfejlesztésről című könyv és a Párbeszéd kör kézikönyv.

- **Tanulókör**

A tanulókör emberek kis csoportja, amely hosszú időn keresztül újra meg újra összejön, hogy a terv szerint tanuljon vagy kulturális tevékenységet végezzen egy elismert vezető irányításával. A módszer Svédországból indult el. Amikor az első tanulókörök létrejöttek, vezetőik nem voltak sem képzettek, sem szakemberek, míg a mai vezetők közül egyre többen részesülnek szakképzésben. Egy jó tanulókör alapja azonban nem más, mint a kör vezetőjének és résztvevőinek együttes tudása, jó tananyagokkal párosítva. A svéd önképzőkör az aktív állampolgári részvétel és az önnevelés eszköze, éppen ezért jobb állampolgárokat is nevel.²⁷

2. A nyomásgyakorlás eszközei

A nyomásgyakorlás főbb eszközeit két nagy csoportra oszthatjuk:

- Az első csoportba azok az eszközök sorolhatóak, amelyeket nem mi magunk szervezünk meg, hanem **mások aktivitását tudjuk felhasználni a saját céljainkhoz**. Ezek: a részvétel az önkormányzati testületi üléseken, valamint önkormányzati bizottságokban, közmeghallgatásokon, illetve lakossági fórumokon.
- A másik csoportba tartoznak azok az eszközök, amelyeket **mi magunk szervezünk** meg. Ilyenek az aláírásgyűjtés, a helyi népszavazás, a helyi népi kezdeményezés, a demonstrációk, a fórumok/beszélgetések, a napilapok, folyóiratok szerkesztőjéhez küldött nyílt levelek, illetve a szervezetek alapítása.

44

AZ ÁLLAM ÉN VAGYOK.

MEGBOCSÁSSON FELSÉG, DE EGYEDÜL NEM SOKRA MEGY...

AZ ÁLLAM MI VAGYUNK.

Amikor részt veszünk a helyi önkormányzat által szervezett fórumokon

- **Részvételi jog az önkormányzati képviselő-testületi üléseken**

Az állampolgároknak joguk van a képviselő-testületek ülésein részt venni, mivel az Alkotmánybíróság állásfoglalása szerint azok nem titkosak. Ezekben az üléseken azonban a nem képviselő-testületi tagokat és a meghívott személyeket nem illeti meg az önkormányzati törvény 13. §-ában írt javaslattételi jog és a közérdekű kérdések feltételének a joga.

Gyakori megoldás, hogy amikor a helyi lakosok megjelennek az ülésen, akkor zárt ülést rendelnek el. Tudnunk kell, hogy csakis az önkormányzati törvény 12.§ (4) bekezdésben előforduló esetekben rendelhetnek el zárt ülést. A választópolgárok betekinhetnek a képviselő-testület előterjesztéseibe, jegyzőkönyveibe is, ha azok nem zárt ülésen készültek. Minden más esetben a nyilvánosság kizárása törvényt sért. Erre és ennek jogi következményeire szükség esetén figyelmeztetni kell a képviselőket. (Önkormányzati törvény: 1990. évi LXV. tv. az önkormányzatokról – ÖTv.)

- **Közmeghallgatás**

Az ÖTv. 13. §-a szerint a képviselő-testület évente legalább egyszer előre meghirdetett közmeghallgatást kell, hogy tartson, amelyen az állampolgárok és a helyben érdekelt szervezetek képviselői közérdekű kérdésekkel fordulhatnak a

45

helyhatósághoz és javaslatokat tehetnek.

- **Lakossági fórumok**

Az ÖTv. 18. § (2) bekezdése előírja, hogy a képviselő-testület a szervezeti és működési szabályzatban meg kell, hogy határozza azoknak a fórumoknak a rendjét, amelyek a lakosság, az állampolgári szervezetek közvetlen tájékoztatását, a fontosabb döntések előkészítésébe való bevonását szolgálják. Ezek állásfoglalásáról és az ott felmerült kisebbségi véleményekről tájékoztatni kell a képviselő-testületet.

A közmeghallgatásokról és lakossági fórumokról el kell mondani, hogy a mai magyar gyakorlat szerint ezek rendszerint nem képesek betölteni funkciójukat. Gyakran találkozunk azzal a jelenséggel, hogy egy-egy ilyen fórum megrendezésével az önkormányzat csak le akarja tudni törvényes kötelezettségeit, a lakosság véleményére mintha nem is lenne valójában kíváncsi. Ha a fórumot nem kellőképpen hirdetik meg, rossz időpontban tartják, nem látják el kellő mennyiségű információval a lakosságot az adott témáról, nem profi folyamatsegítőket alkalmaznak, akkor a fórum nem éri el célját. Rendszeresen tapasztaljuk, hogy az évente egyszeri vagy egy környék életét nagymértékben befolyásoló beruházással kapcsolatos egyszeri, néhány órás fórum parttalan veszekedéssé, kiabálássá fajul, ahol minden sérelem előkerül. Ennek azzal lehet elébe menni, ha az önkormányzat és a helyi civil szervezetek folyamatosan együttműködnek és az érdemi együttműködés szándékával alaposan előkészítik a lakossággal folytatott egyeztetési folyamatot. Jó döntést hozni a szükséges információk, a folyamat mederben tartása nélkül nem lehet.

- **Aláírásgyűjtés**

Szervezetünk „nem hivatalos” aláírásgyűjtést, amely – ha sokan csatlakoznak hozzá – alá tudja támasztani a lakossági igényeket, követeléseket. Remek hivatkozási alapot adhat akciónk számára. Ennek módja, hogy megfogalmazzunk egy rövid levelet, állásfoglalást a szóban forgó ügyről (pl. hogy ragaszkodunk a helyi park megtartásához, ne építsék be). A rövid levelet mindenki aláírhatja (névvel, címmel, személyi azonosítóval), aki egyetért vele. Fontos tudni azonban, hogy a helyi népszavazás és a helyi népi kezdeményezés esetét kivéve az ilyen típusú, nem hivatalos aláírásgyűjtésnek nincs jogi vonzata, vagyis nem kötelező érvényű a helyi önkormányzatra vonatkozóan.

Ha komoly nyomásgyakorlásra van szükség, követeléseink alátámasztására, akkor hivatalos aláírásgyűjtést indíthatunk. Legfőbb előnye, hogy ezen keresztül az aláírásgyűjtők fel tudják hívni a helyi lakosság figyelmét egy adott problémakörre, mozgósítani képesek azt, valamint lehetőség nyílik a velük való közvetlen kapcsolat megteremtésére, és a vélemények, tapasztalatok cseréjére. A törvény²⁸ népszavazások és népi kezdeményezések esetén szabályozza pontosan az aláírásgyűjtések módját, tartalmát, illetve következményeit is²⁹.

Az aláírásgyűjtési kampány főbb lépéseit a *Függelékben* fejtjük ki.

Mözs közigazgatásilag Tolna városhoz tartozik. A tolnai önkormányzat határozatot hozott arról, hogy a mözsi iskola felső tagozatát fokozatosan megszüntetik. Ez adta a végső lökést annak az aláírásgyűjtésnek, amelynek célja helyi népszavazás kiírása volt. A helyi népszavazáson a következő kérdésre kellett választ adni: „Egyetért-e Ön azzal, hogy Mözs ismét önálló, elkülönült község legyen?” A helyi aktivisták az elszakadást kezdeményező népszavazásra 2004-ben megalakították a Mözsi Előkészítő Bizottságot. A népszavazás kezdeményezéséhez szükséges 360 helyett közel 800 aláírást gyűjtöttek össze. A 2005. február 13-án megtartott népszavazáson a törvényben előírt 50% helyett a választásra jogosultaknak csak 47%-a jelent meg, így a népszavazás érvénytelen lett. A helyiek a népszavazás után megalakították a Mözsi Civil Egyesületet, amely a település polgárainak érdekeiért munkálkodik.³⁰

Ha ügyünk jelentősége megkívánja, akkor országos aláírásgyűjtést is kezdeményezhetünk, melynek szabályait külön törvény³¹ határozza meg.

A Zempléni Településszövetség (ZTSZ), mint 82 Borsod-Abaúj-Zemplén megyei település önkormányzatát tömörítő civil szervezet a kistélepülések postáinak megmentése, a postáról szóló 2003. évi C. Tv. módosításának érdekében indított népi kezdeményezést. Az aláírásgyűjtő íven lévő kérdés szövege az alábbi volt: „Egyetért-e Ön azzal, hogy az Országgyűlés tűzze napirendjére és vitassa meg a postáról szóló 2003. évi C. Tv. módosításának szükségességét annak érdekében, hogy a Magyar Posta Rt. csak az illetékes települési önkormányzattal egyetértésben működtethessen mobilposta szolgáltatást?”. A kezdeményezést több mint 900 település választópolgárai támogatták aláírásukkal. A kistélepülések lakói mellé a nagyobb települések, városok állampolgárai, közéleti személyiségek, művészek is csatlakoztak. Az összegyűjtött 60630 aláírást 2005. február 11.-én 13.00 órakor adta át a ZTSZ küldöttsége Májer József elnök, Dr. Kovács János jogi képviselő és Kőteles László koordinátor Budapesten az Országos Választási Iroda (OVI) vezetőjének. Az OVI megvizsgálta az aláírások hitelességét és nagy számban talált köztük az előírásoknak nem megfelelő szignót. Mivel az érvényes aláírások száma szerintük nem haladta meg az 50.000-ret, az Országgyűlés nem tűzte napirendjére a témát.³²

• **Helyi népszavazás**

A törvény³³ által meghatározott esetekben a

képviselő-testület köteles kiírni a helyi népszavazást. Kötelező népszavazást kiírni azokban a kérdésekben, amelyeket a népszavazásról alkotott önkormányzati rendelet felsorol.

- **A képviselő-testület elrendelhet** helyi népszavazást a hatáskörébe tartozó ügyekben, ill. önkormányzati rendelet megerősítésére is. A népszavazással eldönthető kérdések köréből a törvény kizárja a költségvetést, a helyi adónemeket és mértéküket megállapító rendeleteket, valamint a képviselő-testület hatáskörébe tartozó személyi kérdéseket, továbbá a képviselő-testület feloszlásának kimondását.

- **Helyi népszavazást kezdeményezhet** a települési önkormányzati képviselők egynegyede, a képviselő-testület mellett működő bizottságok, a helyi társadalmi szervezet vezető testülete. A kezdeményezők száma nem lehet kevesebb a választópolgárok 10%-ánál és nem lehet több 25%-ánál. A helyi népszavazáson az állandó lakással és az üdülőterületen önálló ingatlan-tulajdonnal rendelkezők vehetnek részt. A népszavazás eredménye kötelező a képviselő-testületre. Eredménytelen helyi népszavazás³⁴ esetén a népszavazásra bocsátott kérdésben a képviselő-testület dönthet. Ugyanabban a kérdésben helyi népszavazást egy éven belül nem lehet kitűzni, akkor sem, ha a helyi népszavazás eredménytelen volt.

Helyi népi kezdeményezés lehetséges minden olyan ügyben, amelynek eldöntésére a képviselő-testületnek van hatásköre. A választópolgárok 5%-ánál több és 10%-ánál kevesebb számú választópolgár jogosult a népi kezdeményezést a polgármesterhez benyújtani. A képviselő-testület köteles megtárgyalni azt a népi kezdeményezést, amelyet a rendeletében meghatározott számú választópolgár kezdeményezett.

A népszavazás helyben szokásos rendjét – beleértve a népszavazás érvényességének és eredményességének feltételeit előíró garanciális

szabályokat – az önkormányzatok rendeletben szabályozzák az Ötv.³⁵ szerint.³⁶

A 2005. évben júliusig befejeződött, illetőleg ekkor még folyamatban lévő helyi népszavazási és népi kezdeményezési eljárásokról itt találhat áttekintést:

<http://www.election.hu/idokhnsz/2005nepszav.pdf>

Piliscsabán a rendszerváltástól tizenegy év alatt összesen 6 lakópark és egy ipari, szolgáltató övezet létesítettek, ezek számára 246 hektár területtel növelték meg a község eredeti területét. 2001-ben újabb 67 hektár belterületbe vonását tervezte az önkormányzat. Az itt kialakított telkek számából a helyi civilek arra következtettek, hogy a lakosság számát a belterületbe vonást követő 5 évben várhatóan 4000 fővel gyarapszik, vagyis a község területében és lélekszámában is megduplázódik. Az önkormányzati testület településfejlesztéssel kapcsolatos lépései hívták életre azt a civil szervezetet, amely megpróbálja megállítani a folyamatot. A Piliscsabáért Egyesület népszavazást kezdeményezett arról, hogy a község 10 évig maradjon meg az 1999-ben elfogadott belterületi határok között. A népszavazáson az előírt 50 helyett a szavazásra jogosultak 33%-a vett részt, de a szavazók 95%-a elutasította a belterületbe vonásokat. Az eredmény azonban nem volt kötelező az önkormányzat számára.³⁷

• **Demonstrációk**

A nyomásgyakorlás gyakori és látványos megoldása a demonstráció, tüntetés. Rendszerint akkor kerül rá sor, ha valamilyen ügyben komoly a szembenállás a felek között és a tárgyalás, döntések megváltoztatása érdekében jelképesen meg kell mutatni, hogy a helyi társadalom széles rétegeinek követelését képviseljük.

A demonstrációnak számos lehetősége ismert, pl. virrasztás (pl. Virrasztás a hajléktalanokért, ld. alább), különleges nap (pl. Autómentes nap, Ne vásárolj semmit nap!), meglepő attrakció (pl. Fauna Egyesület szörme ellenes kampánya, Paradicsomfesztivál), utcaszínházi jelenetek, radikális ellenállások (pl. Greenpeace akciók), üllősztrájk, felvonulás.

Utóbbira kiváló példa a „Critical Mass” („Kritikus

tömeg”) kerékpáros felvonulásai, amelyek egy olyan, a társadalom számos rétegét érintő ügy mellett állnak ki, mint a városi biciklizés lehetőségeinek bővítése. Ennek felhívását a *Függelék*ben mutatjuk be.

Egy közelmúltbeli példa a demonstrációra egy másik fontos közügy, a hajléktalanok helyzetének megoldását sürgető virrasztás volt.

Virrasztás a hajléktalanokért

Mintegy száz ember helyezkedett el 2004. november 19-én este a budapesti Nyugati téri aluljáró kövén, hogy péntek reggelig ott virrasszon, és ezzel kifejezze szolidaritását a hajléktalanokkal. A szervezők szerint a kormány által elfogadott új programok nem adnak megnyugtató választ a fedélnélküliség problémájára. Az aluljáró plafonjáról lelógatva hajléktalanok által készített fotók láthatók. A kora esti demonstráció során rövid beszédeket tartottak, hajléktalan írók, költők olvasták fel műveiket, közben étel- és ruhaosztást szerveztek számukra. Az aluljárókban információs pult is segített a rászorulóknak. Információkat kaphattak például a budapesti melegekről, szállókról és konyhákról. A műsor este nyolc óráig tartott, a csendes virrasztás utána vette kezdetét.³⁸

A demonstrációk lehetséges előnyeiről, kockázatairól, a szervezés lépéseiről bővebben a *Függelék*ben szólnunk.

• **Nyílt levelek**

Bizonyos esetekben érdemes a döntéshozóknak, politikusoknak írt levelünket nyilvánossá tenni és a postai út helyett napilapokon keresztül eljuttatni a címzettnek. Ez kikényszerítheti a választ és ügyünknek szélesebb ismertséget ad. Nyílt levelet olyan témában érdemes írni, ami sokakat érint, kellő súlyú a nyilvánosság előtt a téma. Olyan ügyben, ami számunkra fontos, de másoknak jelentéktelennek tűnhet, ne írjunk nyílt levelet, mert a nevetségessé válást kockáztatjuk. Hogy milyen ügy tartozik a nyilvánosságra, az mindig egyedi döntés kérdése. Ha nem tudunk határozni, kérjük társaink vagy tapasztaltabb civilek tanácsát.

• Szervezetek alapítása

A gyakorlatban számos olyan példa ismert, ahol egy közösségi akció együttes megtervezése és lebonyolítása rakta le egy új szervezet (pl. egyesület, alapítvány) alapjait. Abaújszántó kistérségben egy tervezett andezitbánya elleni közös tiltakozás során alakult meg például az Abaújaranyos Faluszépítő Egyesület, amely azóta is élénk településfejlesztő tevékenységet folytat.³⁹ De itt kell megemlítenünk az Istenkút Községéért Egyesület megalakulását is, amely egy iskolabezárás kapcsán gyűjtötte egybe Pécs külterületén, Istenkút lakosait. Az egyesület, bár nem tudta elérni az iskola fenntartását, azóta számos közösségi eseményt szervezett meg, működteti a helyi közösségi házat, illetve helyi közösségi rádiót is beindított már.⁴⁰ Szervezetek alapításáról részletesen a Regionális Környezetvédelmi Központ kiadványában olvashat.⁴¹

A közösségi akció értékelése

Aközösségi együttműködések nem állnak meg általában egy közös akció megvalósításával, nem dőlhetünk kényelmesen hátra. Akciónk befejeztével mindenképpen szakítsunk időt együttműködésünk értékelésére, a tanulságok és következtetések levonására, vagy akár önmagunk megérdemelt ünneplésére. A csapatot összetartja, ha rendszeres, baráti összejöveteleket is tartanak, pl. kuglizást, kispályás focit vagy csónakázást minden hónapban egyszer. Jeles napokat is ünneplhetünk együtt (pl. közös akciónk évfordulóját, az egyesület születésnapját stb.).

Mindez azért is szükséges, hogy egy következő akció alkalmával ne kövessük el ugyanazokat a hibákat, illetve, hogy a már megszerzett tapasztalatainkat kamatoztatni tudjuk, és hogy egy jó élményt akár továbbiak is kövessenek. Mindezek után és alapján vegyük számba a következő feladatokat, és már kezdhetjük is a szervezkedést, mozgolódást, felkészülést a következő feladatra. Emlékezzünk csak: észlelés → tervezés →

52

akció → észlelés → ... Hát, ennek sosem lesz vége, de legalább élvezzük, amit csinálunk!

Tükröm-tükröm, mondd meg nékem...

- ☞ Ha van olyan ügy, amiben helyi kezdeményezést fontolgat: Kiket válogatna be a szervező csapatba?
- ☞ Milyen forrásokból tudná fedezni a felmerülő költségeket?
- ☞ Van-e már ötlete a kezdeményezés nevére, logójára?
- ☞ Milyen kérdésekkel indítana el egy közösségi felmérést? (Ötleteket a *Függelék*ben találhat.)
- ☞ Tud-e tanulókról vagy önképzőkről lakhelyén?
- ☞ Ismeri-e, hogy milyen szakmai- illetve munkabizottságai vannak az önkormányzatnak?
- ☞ Volt-e már képviselő-testületi ülésen?
- ☞ Volt-e már lakossági fórumon?
- ☞ Ha igen: mi volt a benyomása a fórumról? Mi lehetett az oka a fórum eredményességének / eredménytelenségének?
- ☞ Közzétett-e a helyi lapban vagy más fórumon (pl. honlapon) cikket vagy olvasói levelet?
- ☞ Zajlott-e már lakóhelyén aláírásgyűjtés? Milyen céllal?
- ☞ Részt vett-e már népi kezdeményezésre indult népszavazáson?
- ☞ Volt-e már tüntetésen vagy más demonstráción?

53

Mit tegyek, ha elakadunk?

- *Ez így egyszerűen elég nagy falatnak hangzik! Rengeteg szervezési feladat, sok emberrel együttműködni, az önkormányzattal vitázni. Fogjuk mi ezt bírni?*
- Gyakran találkozunk olyan közösségi kezdeményezéssel, amelyik az első fellángolások után fáradni kezd, a leeresztődés, az apátia mutatkozik – ahogyan mondani szokták padlót fog a dolog. Érdemes tudni, hogy ez bizonyos fokig természetes folyamat is lehet, s ha bekövetkezik, az nem feltétlenül a kezdeményezés végét jelenti, hanem bizonyos dolgok újra-/átgondolását igényli. Mindenesetre, ha tudunk ezek lehetséges megjelenéséről, akkor kevésbé fogadjuk azt tragikusan, esetleg előre fel tudunk készülni azok elhárítására.

Hogyan vesszük észre, hogy közelít a padló?

A kezdeményező kezd magára maradni, elkopnak a társak. Késések, határidő csúszások tapasztalhatók. Többen nem teljesítik a közös ügyben vállalt feladataikat. Mások ígéreteik ellenére leszakadnak, kima radnak a csapatból. Megint mások megjegyzéseket tesznek, türelmetlenek, hogy miért haladunk előre olyan lassan.

Mi lehet az oka?

54

1. *Lehetnek az okai mibennünk kezdeményezőkben, szervezőkben:*
 - Szervezetlen, nem eléggé végiggondolt a szándékunk, tisztázatlanok, esetleg zavarosak a céljaink.
 - Nem látják át társaink részleteiben a feladat, illetve az elindított folyamat egészét.
 - Nem elég pontos és világos, ahogyan a résztvevőknek a közösségi kezdeményezés lényegét megfogalmazzuk, bemutattuk.

- Nem vettek részt az elhatározott lépések közös megtervezésében, csak egy részfeladatot látnak belőle.
- Nincs számukra folyamatos és közérthető tájékoztatás programunkról.
- Hirtelen túl sokan csatlakoztak a folyamathoz, akik nem eléggé látják át a munkát, nem azonosultak az alapértékekkel, a szervezet/kezdeményezés „belső hagyományaival”.
- Nem kaptak értékelő – megerősítő visszajelzést a munkájukról, közreműködésükről. A fenti okok vezethetnek el oda, hogy az akció résztvevőinek jelentős része azt gondolja, hogy ez „nem az ő ügyük”, ők csak a néhány kezdeményező „segédcsapatai”.
- Nem szeretik a konfliktust, szokatlannak, vagy idegesítőnek tartják a vitákat, a konfrontációt, a nyomásgyakorlást a döntéshozókra.
- Féltik valamilyen érdekeiket, mert függenek valamilyen módon a velünk konfliktusban állóktól.

2. *Oka lehet ennek a jelenségnek, hogy a velünk vitában álló, ellenérdekű fél valamilyen módon megosztotta a mi társaságunkat:*

- Nem voltunk elég világosak, s valóban félreérti javaslatunkat.
- Szándékosan félreérti, félremagyarázza törekvéseinket, kezdeményezéseinket.
- Előfordulhat, hogy a vitapartnerünk érveinek elfogyásakor a mi akaratunkat politikai ellenfele által megszervezett akciónak, ellenállásnak tünteti fel.
- Lehetséges, hogy a másik fél a kifárasztás taktikáját követi: Nem hallja meg észrevételeinket, javaslatunkat, követeléseinket. Ha hivatalos szerv, akkor nem válaszol beadványainkra. (Utóbbi esetben oda kell figyelnünk, hogy a hatóságoknak, hivataloknak törvényben előírt határidőn belül reagálni kell a levelekre.)

55

FÉLRE KELL TENNÜNK AZ ELLENTÉTEINKET.
VALAMIÉRT ÚGY ÉRZEM, HOGY
KÖZÖSEK AZ ÉRDEKEINK.

Mit tegyünk, hogy ismét feltöltődjön, hogy erőt merítsen, kedvet kapjon a folytatáshoz a csoportunk?

- ☞ Alaposan gondoljuk végig újra, hogy mit is akarunk, azt kivel szeretnénk elérni, milyen konkrét lépésekre van ehhez szükségünk.
- ☞ Keressünk legalább egy-két embert a környezetünkben, akivel részletesen átbeszéljük, amit eddig tettünk, s további terveinket, és figyeljük, hogy ők pontosan értik-e amit megfogalmazunk.
- ☞ Kérdezzük meg a leszakadókat, hogy igazából mi is az oka kiválásuknak.
- ☞ Legyünk elismeréssel azok iránt, akik társainkként bekapcsolódtak a kezdeményezésbe, értékeljük a munkájukat, teljesítményüket.
- ☞ Ha egyenetlen a terhelés, igyekezzünk kisebb feladatokat meghatározni. Bontsuk kisebb lépésekre a feladatsorokat.
- ☞ Keressünk hasonló törekvéseket eredményesen végigvitt példákat, és azokat ismertessük meg társainkkal: akár azzal, hogy meglátogatjuk a sikeres programot, akár úgy, hogy meghívjuk annak valamelyik szereplőjét.
- ☞ Meglehet, hogy a kezdeményezés többek érdeklődését felkeltette, az elindítás tűzbe hozta őket, s most egy nehezebb folyamat miatt szervezettebbé kell tenni a beavatkozást, a változtatási programot, s erre a szervezethez tartós-

56

abban ügyelni kell a siker érdekében.

- ☞ Nagyon fontos, hogy folyamatosan adjunk pozitív és negatív visszajelzéseket társainknak. Ha valaki jól csinált valamit, dicsérjük meg, örülünk vele. Ha nem, vagy éppen elrontott valamit, hozzá tudomására és beszéljük meg, hogyan lehetne legközelebb jobban cselekedni. A dicséret szárnyakat ad, a hibák azonnali, közös elemzése megelőzi, hogy hirtelen, váratlanul „boruljon ki a bili”.
- ☞ Tűrjük a kritikát és induljunk ki abból, hogy a másik közös akciókat szeretné jobbá tenni azzal, hogy felhívja a figyelmet a hibánkra.
- ☞ Érveljünk, próbáljunk párbeszédet folytatni vita helyett. (A vita és a párbeszéd különbségét a *Függelékben* mutatjuk be.)
- ☞ Rendszeresen (hetente, havonta) tartunk operatív megbeszéléseket, ahol a szervező csapat azt tekinti át, hogy a munkatervhez képest hol tartunk, nincs-e csúszás. Ha van, beszéljük meg az okait, a teendőket.
- ☞ Tartunk rendszeresen (fél évente, évente legalább) stratégiai megbeszéléseket, ahol a szervező csapat átbeszéli, hogy az eredeti elképzelésekhez képest történt-e változás a szervezet haladási irányában. Időnként meg kell vizsgálni ilyen beszélgetéseken, hogy a korábban meghatározott alapértékeket továbbra is elfogadja-e mindenki. Ezek a közös beszélgetések néha időt rablónak tűnnek, de nagyon lényegesek ahhoz, hogy tudjuk: honnan jöttünk és hová megyünk, kik is vagyunk?

Mi az, amit ebben az esetben semmiképpen ne tegyünk?

- ☞ Ne sértődjünk meg, ne haragudjunk társainkra.
- ☞ Ne kezdjünk el kapkodni, erőltessünk magunkra nyugalmat.
- ☞ Ne mutogassunk senkire; vitapartnerünkre, vagy ellenfeleinkre sem, attól nem fognak mellénk állni.
- ☞ Ne keressünk bűnbakokat.

57

Hova fordulhatunk, ha elakadt kezdeményezésünk és magunk nehezen boldogulunk annak megújításával?

- ☞ Keressünk a közelünkben közösségi munkában, civil kezdeményezésekben jártas szervezetet, vagy embereket.
- ☞ Keressünk a világhálón hasonló programokat, s igyekezzünk velük tapasztalatcserét folytatni.
- ☞ Keressünk olyan közösségi, vagy nonprofit támogató szolgáltatást nyújtó szervezetet, akik szakmai támogatást kínálnak kiadványaikban vagy személyesen. A profi folyamatsegítők (facilitátorok) segíthetnek szervezeti problémáink megoldásában is.
- ☞ A Hasznos hol-mik című fejezet Szervezetfejlesztés – segítség, ha elakadunk alpontjánál néhány kiadványt és szervezet elérhetőségét találja, amik segíthetnek, ha problémák adódnak.

Tükröm-tükröm, mondd meg nékem...

- ☞ Ismer-e példát arra a helyzetre, amikor úgy érzik: a kezdeményezés elakadt, kifáradt vagy végveszélybe került a belső konfliktus miatt?
- ☞ A saját akciójuknál volt erre példa?
- ☞ Mi volt a probléma oka?
- ☞ Ha volt: hogy emlékszik, mit tettek a probléma megoldására? Hogyan lendítették be újra a folyamatot?
- ☞ Sikerült a belső gondokat kezelni?
- ☞ Kértek-e segítséget vagy maguk kezelték a problémát?
- ☞ Van-e rendszeres „válságmegelőző, -kezelő” módszerük a szervezeten belül?
- ☞ Tartanak-e rendszeres megbeszéléseket, hogy elemezzék az előrehaladást? Vannak-e rendszeres stratégiai megbeszélések?

58

- ☞ Vannak-e közös ünneplések, rendszeres baráti összejöveteleik?
- ☞ Vajon mindenki tisztában van azzal, hogy mik a szervezet/kezdeményezés alapvető céljai, értékei?
- ☞ Próbálja meg megfogalmazni néhány mondatban, hogy mit is csinál a szervezet/kezdeményezés, amiben részt vesz!
- ☞ Tanulságos lehet, ha egy megbeszélésükön egyszer a szervező csapat minden tagja felírja egy papírra néhány mondatban, hogy mi a küldetése és mit csinál a szervezet/kezdeményezés. Olvassák el közösen a megfogalmazásokat és elemezzék az azonosságokat, különbségeket!

59

Itt épül – a helyi demokrácia!

- *Amit elmondott, az túl szépen hangzik, Jenő. Nekem úgy tűnik, hogy a mi úgynevezett demokráciánkban azért ezek a dolgok nem egészen így mennek! Hiába rengeteg a jogunk, ha nem tudunk róla vagy különböző húzásokkal nem hagyják, hogy érvényesítsük.*
- Teljesen igaza van. A demokráciának nálunk nemigen vannak évszázados hagyományai, mint pl. Angliában. Épp ezért nagyobb a feladatunk: gyakorlatilag nekünk kell élővé tenni a demokratikus jogállam kereteit, amelyeket az Alkotmányunk és a belőle levezetett jogszabályok határoznak meg. Ebben magának és a szomszédainak is nagy szerepe van, Terike! Meg kell tanulnunk, hogy mik a jogaink és kötelességeink, de sokszor úgy tűnik: erre nekünk kell megtanítani választott döntéshozóinkat is...

Nem nagy ügy?

Ma Magyarországon a demokratikus jogrendszer nagyon sok lehetőséget biztosít a döntésekben érintett embereknek és szervezeteiknek arra, hogy bekapcsolódjanak a róluk szóló döntések alakításába, mégis ritka példának, az általános gyakorlathoz képest kivételnek számítanak az ezt bizonyító, ténylegesen megtörtént, valós esetek.

60

Ha ennek okait vizsgáljuk – és nem állunk meg a rögtön kínálkozó, de egy kicsit már túl sokszor hangoztatott „nagy igazságnál”, hogy tudniillik fiatal még a mi demokráciánk –, akkor olyan jelenségeket találunk a dolog hátterében, amelyek fontos információk lehetnek kezdő érdekvédőknek saját taktikájuk kialakításához.

Miért is nehéz beleszólunk a minket érintő döntésekbe?

Ennek leggyakoribb okai:

- **A pillanat szülte döntések.** Nem teremt kedvező körülményeket a széles társadalmi bázisú jól előkészített döntések meghozatalához az önkormányzatoknak az a gyakorlata, hogy gyakran koncepció nélkül, gazdasági megfontolásból vagy határidő szorításában hoznak elhamarkodott, a pillanat szülte (*ad-hoc*) döntéseket. Gyakran találkozunk az államigazgatás, közigazgatás „pulzáló mozgásával”: egy-egy ügygel nagyon hosszú ideig nem foglalkoznak, majd amikor a határidő közelít, hirtelen kapkodva, megalapozatlanul tesznek lépéseket. A gyors döntéseket az ügy újabb altatása is követheti.

Az ilyen hirtelen, és tűzoltás gyanánt hozott döntések egyébként rendszerint nem, vagy csak formálisan teljesítik a törvényekben szabályozott előzetes véleményezési, egyeztetési követelményeket, ezért a döntéshozatalban olyan eljárási hibákat lehet találni, amelyekre hivatkozva a már véglegesnek tekintett határozat eredményesen támadható.

- **Idő, energia, szakértelem hiánya.** Az érintettek részvételén alapuló döntéshozatali folyamat sok időt, energiát és szakértelmet igénylő munka, amelyhez – jellemzően – a kifejezetten erre felhatalmazást kapott választott képviselőknek sincs elég cernája.

Nem is beszélve arról a gyakorlatról, amely szerint a hatalom birtokosainak (a döntéshozattal megbízott képviselőknek) eleve sértő, hogy valaki veszi magának a bátorságot ahhoz, hogy beleszóljon „a nagyok dolgába”.

- **„A döntés a mi dolgunk, senkinek semmi köze hozzá.”** A döntéshozatali folyamat nyilvánosságát is biztosítani kellene a hatályos törvények szerint, ezt azonban rendszerint nem, vagy csak formálisan, minél kisebb hatékonysággal teszik meg az önkormányzatok. A helyi nyilvánosság csatornáit rendszerint önkormányzati befolyás alatt működnek és többnyire a helyi hatalom álláspontját tükrözi

61

véleményük. Feladatukat nem abban látják, hogy egy-egy ügyben a nézőpontokat és érveket ütköztessék egy-egy döntés előtt, inkább a döntésekről adnak utólag tájékoztatást, esetleg magyarázattal egészítve ki. A folyamatot lassító (néha egyenesen idegesítő) kötelességnek tartják és lehetőleg mellőzik, hogy a választókat, érintetteket bevonják a döntés-előkészítésbe.

Gyakran kell emlékeztetni a helyettünk döntőket, hogy a *képviselési demokrácia* lényege, hogy a minket megillető jogkörök egy részét átruházzuk választott képviselőinkre. Ahhoz, hogy az érdekünkben, jól döntsenek, ismerniük kell a véleményünket, különben előfordulhat, hogy nem a köz érdekében járnak el. Azaz demokrácia helyett valamilyen más rendszer felé mozdulunk el...⁴²

62

A valódi helyi demokrácia kiépítése rajtunk is múlik

Tizenöt évvel a rendszerváltás után is azt mondhatjuk, hogy még élnek a döntéshozás régi reflexei. Helyi demokráciáról szinte alig beszélhetünk, amennyiben az önkormányzat és a lakosság között nincs érdemi párbeszéd.

- **A jogrendünkben *elvileg* benne vannak a sza-**

bályok, amelyek biztosítják a lehetőséget, hogy a minket érintő kérdésekbe beleszóljunk, élnünk kell ezekkel! A helyi önkormányzatok közgyűlései és bizottsági ülései nyilvánosak⁴³, azokon a választópolgár megfigyelőként részt vehet, joga van napirendjüket előzetesen megismerni, civil szervezetként pedig a tevékenységi területe szerinti bizottságtól rendszeresen meghívót is kaphat az ülésekre, ha a részvételi szándékát hivatalosan bejelenti. A részvételt csak felülről nem lehet kezdeményezni.⁴⁴

- Hogy a helyi hatalom mennyire nyitott, vagy elzárkózó az „alulról jövő kezdeményezések” vagy a civil kontroll irányában, az attól is függ, hogy **mennyire erős, tagolt, jól szervezett a helyi civil társadalom**. Nincs is kivel egyeztetni pl. egy iskola-összevonásról, ha az iskolaszéket létre sem hozták. Mindenképpen egy súrlódásokkal teljes, kétoldalú tanulási folyamatra számíthat az a szervezet, amelyik ebben a szerepben úttörő vagy első fecske a helyi közegben. A bizalmatlanság eleinte majdnem természetes, de mindenképpen kölcsönös, ezen túl kell jutni az együttműködés során.
- Az érdekérvényesítés sikere azon is múlik, hogy **az érintettek véleményét sikerül-e profi módon, szakmai és politikai szempontból is értékelhető módon megjeleníteni** a döntéshozók felé. Az ehhez elvezető módszerek közül ismertettünk párat az előző fejezetben. Lehet akármilyen jószándékú és a helyi szereplők bevonására törekvő az a szakértő, akit pl. egy kistérségi stratégia vagy egy településfejlesztési koncepció vagy egy nagy EU-s program elkészítésére kérnek fel, ha a helyi társadalmi környezetben nem talál olyan szervezeteket, akik képesek lennének a helyi tudást a közös munka érdekében mozgósítani.

Ernst Schumacher azt írja A kicsi szép című könyvében, hogy **a jól szervezett közösség tanult, szervezett és fegyelmezett**. Azoknak, akik közösségi akciót kezdeményeznek, azt kell elérniük, hogy az

63

általuk képviselt közösség megfeleljen ennek a három kritériumnak. Ehhez vezethet el bennünket a Rothman által leírt *helyi fejlesztés* folyamata, amiről a második fejezetben volt szó. Ha ez sem elég ahhoz, hogy a döntéshozók figyelembe vegyék véleményünket, érdekeinket, akkor marad a konfrontáció, a *társadalmi akció*. Persze van, hogy ez utóbbi hozza össze a jól működő közösséget.

Mindazok a módszerek, lépések, amikről az előző fejezetekben szó volt, elvezethetnek egy szerves, jól működő közösséghez, amely hatékonyan érvényesíti érdekeit. **Ez az út a helyi demokrácia érdemi működéséhez.**

Ha nem is könnyen... de menni fog!

Az *ellenérdekelt fél*, az önkormányzati vagy üzleti érdekcsoport rendszerint megpróbálkozik

- a megosztás (a társadalmi bázis szétforgácsolása),
- a kifárasztás (a konfrontációs helyzet elnyújtása, időhúzás) és
- az ügy bagatellizálásának („valójában csak pár ember magánügyéről van szó...”) taktikájával.

Ezekre fel kell készülni. A tapasztalat azt mutatja, hogy, ha egy közösség tagjainak személyes életét befolyásoló „nagy ügy” keletkezik – akár alulról, akár fölülről kezdeményezve – akkor az érintettek többnyire elég szervezettek tudnak lenni ahhoz, hogy

- kapcsolatrendszerüket mozgósítva a szükséges szakmai és jogi ismereteket megszerezzék,
- a döntéshozatali eljárásrend betartását, a döntéshozatali folyamat szükséges, minimális nyilvánosságát megköveteljék,
- a közösségi igényeket és szükségleteket jogi és szakmai szempontból is helytálló formában fogalmazzák meg,

azaz, hogy olyan minőségű javaslatot nyújtsanak be a döntési jogosultsággal rendelkező testületeknek, amit valóban napirendre lehet tűzni.⁴⁵

És a tapasztalat szerint, ha kell mindezt sokkal gyors-

abban képesek megtenni az érintett közösség tagjai, mint a hivatali apparátus.

- *Kedves Jenő, nagyon hálás vagyok a tartalmas és alapos felvilágosításért! Így minden egész más. Azt hiszem, most hazamegyek és beszélek a szomszédokkal, hogy kezdjünk el szervezkedni. Szerintem még ők sem tudják, hogy mennyi minden lehetőséggel nem éltünk eddig. Igaza volt, amikor azt mondta, hogy rajtunk múlik, hogy mi történik a környéken!*
- *Rajtunk is, de az önkormányzat és más hatóságok hozzáállásán is. Nem egyszerű a feladat, sok munka vár Önökre, de megéri cselekedni. Jó munkát kívánok!*

Nyüzsíné Hamar Terike és Gondos Jenő beszélgetésük végére értek. A fentiekben a Kedves Olvasó végigkövethette a helyi szervezkedés és érdekérvényesítés legfontosabb lépéseit, alapvető technikáit. Most már tényleg nincs más hátra, mint a gyakorlatban is nekifogni a munkának! Az alábbi, utolsó Tükröm-tükröm... kérdéscsoportban végigvesszük a legfontosabb témaköröket még egyszer, ami segíthet az indulásnál.

Tükröm-tükröm, mondd meg nékem...

- ☞ Mit jelent a szubszidiaritás szó? Tud-e rá példát mondani?
- ☞ Mit értünk társadalmi részvétel alatt?
- ☞ Milyen koncepciókban, tervekben szabályozzák, hogy mi épülhet a környéken?
- ☞ Melyik az a három közösségi beavatkozási módszer (Rothman), amelyről könyvünkben beszéltünk? Mondjon példát mindegyikre lakóhelyéről!

- ☞ Miért lényeges a közösségi cselekvés során betartani az észlelés → tervezés → akció → észlelés → ... láncot?
- ☞ A közösségi akció gerince: Társak – Tények – Tettek. Mit is értettünk ez alatt?
- ☞ Hogyan keresne társakat a közös cselekvéshez?
- ☞ Hogyan tudják biztosítani a folyamatos kapcsolattartást?
- ☞ Mondjon példát az ötletek gyűjtésének módszereire!
- ☞ Miért jobb módszer a konszenzusos döntés, mint a többségi szavazás?
- ☞ Milyen módszerekkel és honnan lehet tényeket, adatokat gyűjteni akciónkhoz?
- ☞ Hogyan ismerjük meg a helyi véleményeket, a település „élő történelmét”?
- ☞ Mely helyi civil szervezetekkel lépne kapcsolatba, mielőtt cselekszik?
- ☞ Kiket válogatna be az akciót szervező csapatba?
- ☞ Mi a cselekvési terv szerepe és mik a nélkülözhetetlen elemei?
- ☞ Milyen jellegű kiadásokra számíthatunk az akció során?
- ☞ Hogyan teremtjük elő ezek fedezetét?
- ☞ Hogyan fordulunk a nyilvánossághoz?
- ☞ Mondjon példát a helyi fejlesztés megismert eszközeire! Melyiket alkalmazná ezek közül szívesen egy akció során?
- ☞ Mit mondana, ha – mint helyi lakos – megjelenne az önkormányzat ülésén és felhívnák a figyelmét arra, hogy az ülés nem nyilvános?
- ☞ Hogyan kell előkészíteni a helyi népszavazást?
- ☞ A nyomásgyakorlásnak, társadalmi akciónak milyen módszereit tudná felsorolni?
- ☞ Miért fontos az akciót rendszeresen értékelni?
- ☞ Mik a jelei, ha közös kezdeményezésünk „fáradni” kezd?
- ☞ Mik lehetnek az okai?
- ☞ Mi a teendő ilyenkor?
- ☞ Soroljon fel néhány okot, ami miatt sokszor nehéz a gyakorlatban beleszólnunk a minket érintő döntésekbe!
- ☞ Mi a szerepe és felelőssége az önkormányzatnak és

Hasznos hol-mik

Néhány fontosabb jogszabályi hivatkozás

- Alkotmány 36. és 61.§: „A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze”
- 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról (adatvédelmi törvény): „[...]az állami vagy a helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv, illetve személy kezelésében lévő (ideértve a tevékenységére vonatkozó adatot is), a személyes adat fogalma alá nem eső adat” számít közérdekű adatnak.
- 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről:” 25. § (1) A térségi területfejlesztési és területrendezési tervek nyilvánosak. (2) A tervezés folyamatáról és a tervek elfogadásáról tényközlő és általános ismertető híradást kell közzétenni az érintett térségi, szükség esetén országos tömegtájékoztatási eszközökben
- Az önkormányzati ülések a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény (Ötv.) 12. § (3) nyilvánosak.
- A 32/1992-es Alkotmánybírósági határozatnak megfelelően az önkormányzati előterjesztések nyilvánosak.
- Betekintés az ülések dokumentumaiba: bizottsági és közgyűlési jegyzőkönyvek, előterjesztések, szakértői anyagok: Ötv. 17. § (3)
- Alkotmány 36. és 61.§: „A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra.”
- Alkotmány 62. §: „A Magyar Köztársaság elismeri a békés gyülekezés jogát, és biztosítja annak szabad gyakorlását”. Ennek kereteit rögzíti a 1989. évi III. törvény a gyülekezési jogról. Ez fontos lehet, pl.

68

demonstrációk szervezéséhez.

- Az Aarhus-i Egyezmény célja: „A jelen és jövő generációkban élő minden egyén azon jogának védelme érdekében, hogy egészségének és jólétének megfelelő környezetben éljen, ezen Egyezményben Részes valamennyi Fél garantálja a nyilvánosság számára a jogot az információk hozzáférhetőségéhez, a döntéshozatalban való részvételhez és az igazságszolgáltatás igénybevételéhez a környezetvédelmi ügyekben” (Egyezmény 1. cikk)
- 2001. évi LXXXI. törvény a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosság-
nak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló, Aarhusban, 1998. június 25-én elfogadott Egyezmény kihirdetéséről.
- Közmeghallgatás rendje: Ötv. 13. §
- Lakossági fórum: Ötv. 18. § (2) bekezdés
- 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezetről: 9. §: a szabályozási tervek nyilvánosságáról, véleményezéséről
- A FigyelőNet hírportál és az Opten Informatikai Kft. cég- és jogi információs szolgáltató együttműködésének köszönhetően 2005 májusától a FigyelőNet „Törvénytár” aloldalán Magyarországon először ingyenesen elérhetővé vált a **hazánkban hatályos teljes magyar joganyag a világhálón**:
<http://www.fn.hu/index.php?id=55>
- A **hatályos hazai joganyagot** a KJK Kerszöv ComLex CD Jogtárai tartalmazzák a legkönnyebben kezelhető formában, de ajánlatos a Magyar Közlönyt is forgatni.
- **Környezetvédelmi jogszabályok**:
<http://www.kothalo.hu/abint.htm>
 - Környezetvédelmi szabályozás
 - Környezetvédelmi jogszabályok
 - Hivatalos környezet- és természetvédelem
 - Környezetvédelmi hatóságok

69

Adatok, információk beszerzése, levelezés a hatóságokkal – közérthető, gyakorlatias útmutatók

- Kérdezz-felelek az Aarhus-i Egyezményről – hogyan férjünk hozzá a környezeti adatokhoz:
<http://www.foek.hu/zsibongo/aarhus/kiskate.htm>
- Kalas György: Adatvadászat-terítéken az üvegzebe, Reflex, 2004. <http://www.reflex.gyor.hu> – "Kiadványok"
- A 2005. év során befejeződött, illetőleg még folyamatban lévő helyi népszavazási és népi kezdeményezési eljárások: <http://www.election.hu/idokhnsz/2005nepszav.pdf>

Kiadványok az érdekvérvényesítés módszereiről és tanulságairól

- A Reflex Egyesület alábbi kiadványai letölthetők a <http://www.reflex.gyor.hu> honlap „Kiadványok” menüpontja alatt és/vagy beszerezhetők személyesen az egyesület irodájában (9024 Győr, Bartók Béla u. 7.), illetve megrendelhetők levélben, telefonon (06-96-316-192) vagy emilben (reflex@c3.hu).
 - Kéretlen remlámlevelek és adataink védelme:
Kalas György: *Szemétposta, avagy mit tehetünk a postaládánk és személyes adataink védelmében*
 - Mobiltelefon adótornyok a házunk közelében vagy éppen a tetején:
Stabil tornyok, mobil félelmek
 - Zajártalom:
Kalas György: *Zajözön*
Kalas György: *Zajkeverők*
Kalas György: *Sulizaj*
 - Az ételekbe kevert rejtélyes "E"-számokról és arról, hogy mi mindent etetnek meg velünk:
HuMuSz-Reflex Egyesület: *Nyisd ki szemed, csukd be szád! Eledel-E?*
 - Mire figyeljünk oda, ha a helyi környezetvédelmi programot böngésszük:
Települési környezetvédelmi programok jellemző

problémái

- A Hulladék Munkaszövetség (HuMuSz) kiadványai: *Ökológiai fogyasztóvédelem*
Kukabúvár
További információk a HuMuSznál (elérhetőséget ld. alább).
- *Állampolgári részvétel a környezetvédelmi döntéshozatalban.* A jelenlegi gyakorlat és a jövő lehetőségei. Magyarország. Regionális Környezetvédelmi Központ (REC), Budapest, 1994. Letölthető: <http://www.rec.org/REC/Publications/PPManual-Hung/cover.html>
- *A Jövő Nemzedékek Képviselőinek jelentései I-IV.* Kiadja a Védegyelet. Nyomatva beszerezhető a Védegyelettől (1051 Budapest, Nádor u. 32., tel.: 06-1-269-1243), és letölthetők innen: <http://www.vedegylet.hu/jonek>
- Lányi András (szerk.): *A szag nyomában. Környezeti konfliktusok és a helyi társadalom.* Osiris-ELTE BTK Szociológiai Intézet Humánökológia Szakirány. Budapest, 2001.
- Vay Márton (szerk.): *Zengő. Ökológia, politika és társadalmi mozgalmak a Zengő-konfliktusban.* Védegyelet, 2004.

Pályázati lehetőségeket tartalmazó adatbázisok

- Sansz folyóirat
- Sansz a világhálón: <http://www.sansz.org>
- Pályázatfigyelő folyóirat
- Pályázatfigyelő a világhálón: <http://www.pafi.hu>
- Közbeszerzési Értesítő folyóirat
- Közbeszerzési Értesítő a világhálón: <http://www.kozbeszerzes.hu>
- Nemzeti Civil Alapprogram – <http://www.nca.hu>
- Környezetvédelmi Minisztérium – <http://www.kvvm.hu>
- Környezetvédelmi programoknál az induláshoz segíthet az Ökotárs Alapítvány Adományi Programja: <http://www.okotars.hu/adomany.html>

Levelezőlisták készítése

- Egy honlap, ahol ingyen hozhatunk létre levelezőlistát (angol nyelvű):
<http://groups.yahoo.com>
- Olcsón, reklámok nélkül hozhatunk létre levelezőlistát, honlapot itt (magyar nyelvű):
<http://www.zpok.hu/szolgáltatások/index.shtml>

A közösségfejlesztés módszereiről

- Rövid, de alapos áttekintések a közösségfejlesztésről és módszereiről – itt mindent megtalál az induláshoz, ami ebből a füzetből kimaradt!
 - dr. Vercseg Ilona: *Legalább ennyit a közösségfejlesztésről. Módszertani segédlet a közösségi egészségtervek készítéséhez.* Országos Egészségfejlesztési Intézet, 2004.
<http://www.kozossegfejlesztés.hu>
 - dr. Vercseg Ilona: *Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak (Módszertani füzet).* Parola füzetek sorozat. Közösségfejlesztők Egyesülete, 2004.
<http://www.kozossegfejlesztés.hu>
- A közösségfejlesztést bemutató, talán legátfogóbb hazai kézikönyv (történet, módszerek, példák, kapcsolatok stb.):
 - Varga A. Tamás – Vercseg Ilona: *Közösségfejlesztés.* Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest, 2001. Hozzáférhető a Közösségfejlesztők Egyesületénél.
- A Közösségfejlesztők Egyesületének honlapja, rengeteg letölthető dokumentummal, hasznos információval:
<http://www.kozossegfejlesztés.hu>
- A közösségi beavatkozásról:
 - Jack Rothman: *A közösségi beavatkozás megközelítései.* Parola füzetek. Közösségfejlesztők Egyesülete, 2001. <http://www.kozossegfejlesztés.hu>
- A párbeszéd körökről

72

- Párbeszéd kör kézikönyv. Kiadja a „Találjuk ki Magyarországot” Klub Párbeszéd kör Programja. Felelős kiadó: Borbélyné Nagy Éva.
- Közösségi felméréseket bemutató füzetek
 - Közösségi felmérés, eredmények és cselekvési terv. Szegvár, 2004.
További információ: Szegváriak Szegvérért Közösségfejlesztők Egyesülete.
6635 Szegvár, Régiposta u. 1.
Felelős kiadó: Puskásné Halál Ágnes, az Egyesület elnöke.
Emil: phagi@vnet.hu
 - Közösségi felmérés Királdon. A Királdi Futár különszáma. Kiadja a Királdi Közösségért Egyesület a Magyar Művelődési Intézet és a Dialóg a Közösségekért Egyesület, 2003.
További információ: Molnár Aranka, B-A-Z megyei Közművelődési Intézet
3525 Miskolc, Széchenyi u 35
Tel.: 06-46-507-326
Fax: 06-46-507-326
Emil: ari@freemail.hu
- A közösségi fejlesztőmunka folyóirata
Parola. Kiadja a Közösségfejlesztők Egyesülete. Cikk online archívuma:
<http://www.kozossegfejlesztés.hu>
- Példák a független médiára
 - Toronyhír – Újpalotai civil újság.
Kiadja a „Toronyhír” Média Alapítvány.
Online változat: <http://www.toronyhir.hu>
 - Bogárd és vidéke. Közéleti hetilap.
Főszerkesztő és felelős kiadó: Hargitai Lajos.
Szerkesztőség, kiadóhivatal és nyomda:
7000 Sárbogárd, Hősök tere 12.
Tel./fax: 06-25-508-900, 508-901.
E-mail: bogardesvideke@vnet.hu
Honlap: www.bogardesvideke.hu
 - Indymedia Magyarország
<http://www.indymedia.hu>
 - Szabad Rádiók Magyarországi Szervezete
<http://www.szabadradio.hu>

73

Szervezetfejlesztés – segítség, ha elakadunk

- Kiadványok
 - Civil szervezetfejlesztés Magyarországon. Az ÁSZ program története 1998-2002. Szerk.: Varga Éva. Ökotárs Alapítvány, 2003.
 - Hogyan? Tovább! Szervezetfejlesztés civileknek. Szerk.: Móra Vera. Ökotárs Alapítvány, 2005.
- Néhányan azon szervezetek közül, akik közösség- és szervezetfejlesztésben segíthetnek
 - **Közösségfejlesztők Egyesülete**
Cím: 1011 Budapest, Corvin tér 8.
Tel.: 06-1-225-6011
<http://www.kozossegfejlesztas.hu>
Emil: kofe@kkapcsolat.hu
 - **Inspi-Ráció Egyesület**
Cím: 4400 Nyíregyháza, Széchenyi u. 32/a
Tel.: 06-42-418-839
Kapcsolattartó: Vágvölgyi Gusztáv
Emil: pablo@inspiracio.ngo.hu
 - **Ökotárs Alapítvány**
Elsősorban környezet- és természetvédő civileket segít
Cím: 1056 Budapest, Szerb utca 17-19
Postai cím: H-1463 Budapest, Pf 931
Tel.: 06-1-411-3500
<http://www.okotars.hu>
- Jogi ügyekben segítség (elsősorban környezetvédelem, építésügy)
 - Reflex Egyesület**
9024 Győr, Bartók Béla u. 7
tel.: 06-96-316-192
<http://www.reflex.gyor.hu/>
Emil: reflex@c3.hu
 - EMLA Környezeti Management és Jog Egyesület**
1076 Bp. Garay u. 29.
Tel/fax: 06-1-322-8462, 06-1-352-9925

74

Civil szervezetek, akik segíthetnek az érdekvégyényesítésben

Országos Fogyasztóvédelmi Egyesület

(Segítség, ha úgy érzi, megkárosították az üzletben.)

Titkárság: 1012 Budapest, Logodi u. 22-24.

Tel.: 06-1-311-7030

Telefax: 06-1-331-7386

Emil: ofebp@axelero.hu

Nagycsaládosok Országos Egyesülete

(A nagycsaládosok érdekvédelmi szervezete.)

1056 Budapest, Március 15. tér 8. I/1.

Emil: noe@noe.hu

Tel/Fax: 06-1-317-4909; 06-1-317-4563; 06-1-266-7771

Védegylet

(Minden, ami ökopolitika – a Zengőtől városi fák védelmén át a fenntartható gazdaságpolitikáig. Segítség a helyi érdekképviseletben.)

1051 Budapest, Nádor u. 32.

Tel. / fax: 06-1-269-1243

iroda@vedegylet.hu

<http://www.vedegylet.hu>

Ökoszolgálat

(Környezettudatos vásárlás, fogyasztóvédelem.)

1051 Budapest, Nádor u. 34.

Tel: 06-80-269-446 (díjmentesen hívható)

Tel: 06-1-311-7855

Fax: 06-1-269-4016

okosz@okoszolgalat.hu

<http://www.okoszolgalat.hu>

Hulladék Munkaszövetség (Humusz)

(Reklám – fogyasztás – hulladék. Fogyasztóvédelem és hulladékcsökkentés, hova vigyük használt holmijainkat, a veszélyes hulladékot. Illegális hulladéklerakók elleni küzdelem.)

1111 Budapest, Saru u. 11.

Tel.: 06-1-386-2648

75

<http://www.humusz.hu>
humusz@humusz.hu

Levegő Munkacsoport

(Segítség elsősorban környezetvédelmi problémáknál.)
1075 Budapest, Károly körút 3/a. III. emelet 2.

Levélcím: 1465 Budapest, Pf. 1676

Telefon: 06-1-411-0509, 06-1-411-0510, 06-1-266-0854,
06-1-327-0494

Fax: 06-1-266-0150

<http://www.levego.hu>

levego@levego.hu

Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata

(Tanácsadás környezetvédelmi ügyekben, környezettudatos vásárlásnál.)

8200 Veszprém, Zrínyi u. 3/1.

Tel.: 06-80-269-446 (díjmentesen hívható)

<http://www.kothalo.hu>

kothalo@zpok.hu ;

Területi irodák:

Balassagyarmat, Budapest, Dötk, Esztergom,
Győr, Hajdúböszörmény, Miskolc, Nyíregyháza,
Orosháza, Pécs, Sopron, Szeged, Székesfehérvár,
Szolnok, Szombathely, Túrkeve,
Veszprém.

A területi irodák elérhetőségéről a honlapon vagy
a veszprémi irodánál tájékozódhat.

Magyar Természetvédők Szövetsége

(Természetvédelem, vidékfejlesztés, területfejlesztés,
globalizáció és más témák.)

Cím: 1091 Budapest, Üllői út 91/b.

Levelezési cím: 1450 Budapest, Pf.: 123.

Telefon: 06-1-216-7297

Telefax: 06-1-216-7295

e-mail: info@mtvsz.hu

<http://www.mtvsz.hu>

76

Környezetvédelmi adatbázisok

- A zöld civilek adatbázisa:
<http://www.zpok.hu>
- Környezetvédelmi hírportál
<http://www.greenfo.hu>

Ajánlott cikkek, könyvek, hivatkozások

- Hajnal István: Az újkor története. (1936): Az Akadémia Kiadó reprint sorozata. Budapest, 1988.
- Lányi András: *A Roosevelttől a Kossuth térig*. In: Népszabadság, 2000. május 5.
<http://www.kornyezetvedok.com/sajto/2000/nepszabadsag/NS2026.htm>
- Lányi András: *Létezik-e?* Hanga Kiadó – Új Mandátum Kiadó, 2003.
- Kajner Péter: *Együttműködő közösségek – újjáéledő tájak. Gondolatok a közösségfejlesztés és az ökolitika kapcsolatáról*. Parola, 2004., 3. szám.
http://www.adata.hu/_Kozossegi_Adattar/parolaar.nsf/0/cf769a1909c2a361c1256f760047416d?OpenDocument
- Ondrušek, Dušan (e.) and Associates: *A READER for non-profit organisations*. Open Society Foundation Bratislava, 2003.
- Péterfi Ferenc: *Micsoda demokrácia*.
http://www.osszefogas.nonprofit.hu/files/1/8/9/4/1894_Micsdemokr.doc
- Vay Márton (szerk.): *Meddig vagyunk? Válogatott írások a Védegylettől*. Noran, 2004.

77

Függelék

Tartalom

Segítség a közösségi akciók előkészítéséhez

- A közösségi felmérés lépései
- Az interjúzók 12 parancsolata
- Az aláírásgyűjtési kampány főbb lépései
- A demonstrációkról
- A párbeszéd és a vita összehasonlítása

Mintadokumentumok

- Álmodjunk várost – tervezzük meg önmagunknak Újpalotát!
- Alakítsuk együtt szomszédságainkat! – Közösségfejlesztési tervek Csepelen
- Álmodjunk várost – találjuk ki Újpalotát! (Felhívás gyermekeknek)
- Aláírásgyűjtő ív a kispostákért
- Critical Mass Budapest 2005 – Kerékpáros felvonulás a Föld Napján

78

Segítség a közösségi akciók előkészítéséhez

A közösségi felmérés lépései

1. **Interjúk** a környék meghatározó személyiségeivel. A közösségi felmérés kezdeményezői első lépésben megkeresik azokat, akik a helyi közösségben fontos embereknek számítanak, akiknek a véleményét sokan meghallgatják (ún. véleményvezérek). Ők nem feltétlenül a helyi politikusok, lehet véleményvezér a kocsmáros, a fogorvos, az állatorvos vagy az autószerelő is. Az interjúk célja, hogy aktivizáljuk, bevonjuk a megkérdezetteket, illetve azonosítsuk a település lakóit leginkább foglalkoztató problémákat. Az interjúk során először a következő kérdésekkel mozgósítunk⁴⁶:

- Mit jelent számára itt élni? Mi a jó az itteni életben?
- Mi a rossz?
- Min változtatna és hogyan?
- Ő maga mivel tudna hozzájárulni a változásokhoz?

A fenti három, lényegében egyszerű kérdés megválaszolása nagyfokú aktivizáló erővel bír, beindítja a fantáziát és a cselekvést.

2. **Nyilvános beszélgetések.** Az interjúk kérdései alapján azonosítjuk a település lakóit érintő legfontosabb témákat és nyilvános fórumra hívjuk őket. A beszélgetés célja, hogy nagyobb körben vitassuk meg a problémákat, cselekvési lehetőségeket és összegyűjtsük, hogy a kérdőívre milyen kérdések kerüljenek fel.

A közösségi felmérés gyakori témái:

- *Közösségi identitás*; helyi szimbólumok megalkotása (zászló, jelvény, helytörténeti munka), nagyobb hatókörű helyi ügyek, pl. egy tó, kastély, táj visszavétele, rendbetétele;
- *A település működtetése, külső megjelenése*, pl. településszépítés;
- *Munkalehetőségek*;

79

- *A település társadalma*; kapcsolatok az önkormányzat, a képviselő-testület és a lakosság között stb.;
- *A helyi nyilvánosság, a közösségi média*;
- *Az önkéntes munka*, a helyi cselekvési kapacitás felmérése;
- *Egészségügyi, szociális, oktatási, közművelődési, szabadidő és sport*;
- *Környezet- és természetvédelem*;
- *Településtervezés*.

3. **Közösségi kérdőív készítése.** Az összegyűjtött kérdésekből kérdőívet készítünk, majd kinyomtatjuk. Ezeket a helyi lakókhöz személyesen visszük ki, majd kitöltés után (néhány nap múlva) személyesen hozzuk el tőlük. Az íveket néhány ajánló szó kíséretében adjuk át. Ha a helyiek érdeklődését sikerül felkelteni, akár új aktivistákat is toborozhatunk ily módon.

Nagyon magas lehet a kitöltési arány, ha a helyi iskolában a tanár néni osztja ki a gyerekeknek az ívet és az iskolások viszik el szüleiknek és ők is gyűjtik vissza.

4. **Kérdőívek összesítése.** A visszagyűjtés után (statistikai módszerekkel) elemezni kell a válaszokat és meghatározni immár a lakosság széles körének véleménye alapján a beavatkozás szükséges irányait.

5. **Adatok nyilvánossá tétele.** A helyi nyilvánosság lehetőleg minél több fórumán (helyi rádió, televízió, újság stb.) mutassuk be a felmérés eredményeit és hívjuk meg az érdeklődőket a további közös munkára.

6. **Atovábbicselekvés meghatározása.** Az érdeklődőkkel közösen dolgozzuk ki a lakossági cselekvési tervet az azonosított problématerületeken, majd kezdjük neki a végrehajtásnak.

80

Az interjúzók 12 parancsolata

1. Meghatározó az első találkozás, az első benyomás! Hogyan kezdeményezed a beszélgetést, hogyan avatod be az ügybe, meg tudod e nyerni a bizalmát? Ez ott, akkor dől el, és Tőled függ!
2. Fontos a személyi jog tisztelete, a megértő, meghallgató, megerősítő, biztató, optimista hozzáállás, diszkréció.
3. Csak azzal beszélj, aki „vevő”, és csak annyi ideig, amennyit a másik szán Rád! Aki nem vevő, attól kedvesen, egyetértően búcsúzz el, s ne légy rá bosszús! Ha bőbeszédű, szétszórt és nagy az időigénye (rád önti a problémáját, hogy végre valakinek kibeszélhesse magát), kis idő után foglald össze, térj vissza a tárgyra, tartsd és tartasd a kereteket. Egy interjú 35-45 percnél ne legyen hosszabb.

4. Ne rohand le! Várj ki! Légy közvetlen, hiteles, és elsősorban meghallgató!

5. Negatívumokra (pl. alkoholizmus, válás) ne kérdezz rá! (Ám figyelj a nonverbális jelekre, az elhallgatásokra, az informális kapcsolatokra, helyzetekre is!)

6. Ne vitatkozz!

A másinak mindig igaza van! Ő most a fontosabb, aktívabb, ő segít Neked. Te maradj passzívan befogadó. Ő a zár, ám a kulcs Nálad van.

7. Pontosan, egyértelműen kérdezz, hagyd beszélni, értő hallgatással figyelj! Ha nagyon elkalandozik, ha másról, másokról, általánosságok mögé bújva beszél (pl. úgy szokott lenni... az ember ezzel így van... mindenki így gondolja... stb), hozd vissza a kérdésre, önmagára (pl. Tehát maga ezt gondolja... Úgy látom, hogy ez magát zavarja...hogyan más a véleménye...Beszélne erről? ...)

8. Prekonceptióját ne tényként kezeld, hanem egy adatként. Ezekből és nézeteiből, ítéleteiből, „címkéiből”, tényközléseiből következtess a lényegre, a mögöttes üzenetre, a problémára.

Egy dolog, hogy mit mond, más dolog, hogy mi van mögötte!

9. Saját nézeteidet, ítéleteidet ne magyarázd bele! Nem

81

lehet előítéleted, ítéleted. A helyzet, az helyzet, az van, amit láatsz, hallasz, tapasztalsz. Légy – bármire – nyitott, beengedő, ám legyen szemed, füled, szíved, intuíciód az igazi „kihallásra”.

10. Vedd észre különlegességét, másságát, egyéni tudását, érzékenységét, bármiben való jártasságát, ügyességét, informáltságát, természetes bölcsességét! Vedd észre, hogy introvertált, avagy extrovertált (előbbi intimebb helyzetet, hosszabb bevezetőt, több időt – kivárást, türelmet – igényel)!
11. A kérdezett anonim, az információ bizalmas, csak a Tied (majd a feldolgozó csoporté!) Kívülállóknak, barátainak, családnak a tapasztalataidról – személyhez kötöten – ne beszélj! Nem adunk-veszünk információt, visszajelzést, magánvéleményt, nem csúszunk „pletykálkodásba”! Nem adunk tanácsot, megoldási javaslatot, nem ígérünk semmit (közbenjárást, visszajövést). Vítás kérdésekben nem foglalunk állást! Kerüld a privát helyzetet, ne játssz össze, ne köteleződj el!
12. Nyilvánosan nem jegyzetelünk, „puskánkat” nem böngésszük! (Ha mégis szükséges, erre kérj engedélyt!)

A nyilvánosság színterei (kocsma, bolt, utca) nem alkalmasak személyes interjúra, ám arra igen, hogy megkérdezz ott embereket arról, hogy szerinte ki tudhat legtöbbit a faluról, kihez érdemes elmenned.

82

Az aláírásgyűjtési kampány főbb lépései

1. Határozzuk meg az aláírásgyűjtési kampány témáját és fókuszát.
2. Tervezzük meg a gyűjtés módját: honnan is kívánjuk összegyűjteni az aláírásokat. Az aláírásgyűjtési kampány indítására akár külön rendezvényt is szervezhetünk, vagy a saját lakóhelyünk rendezvényeihez kapcsolódva lefolytathatjuk. Néhány lehetséges helyszín: iskolák, közösségi házak, helyi rendezvények/fesztiválok, bevásárló utcák, tömegközlekedési csomópontok.
3. Szabjunk határidőt az aláírásgyűjtés számra. Ügyeljünk arra, hogy a határidő reális legyen.
4. Az összegyűjtött aláírások átadása. Ennek módja kulcsfontosságú lehet az aláírásgyűjtés sikere szempontjából. Célszerű lehet személyes átadásban gondolkodni, és az eseményt a nyilvánosság előtt, a média és a helyi lakosok előtt lebonyolítani. Amennyiben az aláírásgyűjtés címzettje nem hajlandó átvenni az aláírásokat, akkor is gondolkozhatunk valamilyen „szimbolikus” átadásban.
Néhány gyakorlati tanács az aláírásgyűjtéssel kapcsolatban:
 - Az aláírásgyűjtő lapokon az aláíró nevének és lakcímének kell szerepelnie
 - Az aláírók neve elé mindig tegyünk sorszámot
 - Az aláírásgyűjtő lap tetején vagy alján tüntessük fel az aláírásgyűjtés témáját
 - Amennyiben lakásokba csöngetünk be az aláírásgyűjtés során, próbáljunk meg olyan időpontot választani, amikor biztosan otthon vannak a lakók (nyugdíjasok, kismamák esetében ez lehet hétköznap délelőtt is, a többiek esetében inkább a szombat délelőtt és délután, vagy hétköznap kora este)
 - Az aláírásgyűjtést közterületen is lebonyolíthatjuk, ehhez előzetesen közterület foglalási engedélyt kell szereznünk a helyi polgármesteri hivataltól

83

- Az aláírók számos kérdést fognak feltenni tevékenységünkkel kapcsolatban, amelyekre célszerű előre alaposan felkészülni
- Célszerű lehet figyelemfelkeltő eszközöket is igénybe venni: a kampány címére, témájára utaló poszterek, kitűzők, pólók stb.

A demonstrációkról

A demonstráció *lehetséges előnyei:*

- Biztosíthatja a helyi vagy országos médiába való bekerülést.
- Ha sikerül látványos, izgalmas eseményt produkálnunk, akkor kis energiabefektetéssel és viszonylag kevés ember részvételével is nagy médiafigyelmet kaphatunk⁴⁷.
- Képes vitát, párbeszédet indítani az adott társadalmi témáról, ügyről.
- Egy demonstráció jó alkalom az adott ügygel kapcsolatos szóróanyagok, kiadványok terjesztésére, a téma megismertetésére.

Lehetséges kockázatok:

- A demonstráción megjelenhetnek nem várt személyek is.
- Ha rossz az idő, az emberek lehet, hogy nem jönnek el.
- Ha kevesen jönnek el, a demonstráció azt az érzést kelthet, hogy nem áll elég ember mögötte.
- Ha túl „hangos” a demonstráció, az adott ügy visszafogottabb támogatóit elriaszthatja.

Mire ügyeljünk?

A demonstrációk megszervezésénél különösen fontos a helyszín és az időpont. Könnyen megközelíthető helyszínt érdemes választani, ahol lehetőleg minél többen tartozódnak. Felvonulás esetén célszerű olyan útvonalat választani, amelyet minél többen használnak. (Természetesen ilyenkor az útvonalat a rendőrséggel le kell záratni.) Általában célszerűbb bevásárló napokra vagy ünnepnapokra szervezni a demonstrációt, hiszen az embereknek akkor több idejük van megállni és figyelni, kérdezni. Ugyanakkor, ha például egy önkormányzati döntés ellen kívánunk tiltakozni, nyilván a testület egyik ülésnapját célszerű kiszemelni időpontként. Ügyelnünk kell arra is, hogy lehetőleg más, fontos eseménnyel ne ütközzön a demonstrációnk, ne oszódjon meg a média és a helyi lakosság figyelme. Felvonulás esetén záró

helyszíneként olyan helyet érdemes választanunk, ahol a résztvevők és az érdeklődők számára elegendő tér biztosított a további beszélgetésekre, kommunikációra.

Jogi keretek

A gyülekezési szabadság alkotmányos alapjog, amely mindenkit megillet. Azt, hogy a gyülekezési jog gyakorlása keretében mi mindent lehet csinálni, az erről szóló 1989. évi III. törvény szabályozza.

Az utcai demonstrációk, békés felvonulások, tüntetések előzetes bejelentés-kötelezettek (kivéve például, ha nem közterületen kerül rájuk sor). A bejelentést az illetékes rendőrkapitányságnak legalább három nappal a rendezvény tervezett időpontja előtt kell írásban megtenni⁴⁸.

Arra nézve, hogy a bejelentésnek mit kell tartalmaznia, a törvény 7. §-a ad eligazítást. Nem bejelentésköteles a rendezvény, ha nem közterületen (magánterület, zárt épület) kerül megrendezésre, illetve ha egyéb okból nem tartozik a fenti törvény hatálya alá (pl. kulturális, sport, illetve családi rendezvények).

A demonstráció megszervezése

A demonstráció méretétől is függően az alábbi főbb szervezési feladatokra kell számítanunk:

- Tájékoztatás a demonstrációról, a nyilvánosság megteremtése a helyi és az országos médiában (pl. újságcikkek, rádióadás, tv-műsor), fényképek, videó anyagok készítése, amely a sajtó számára azonnal megküldhető.
- Szórólapok, röplapok, tájékoztató anyagok készítése, nyomtatása és szétosztása, plakátragasztás, transzparensek állítása, hírlevelek készítése és terjesztése.
- A helyszín megszervezése és a „tömeg” kezelése. Ügyeljünk arra, hogy amikor a színpadon nem beszél senki a demonstráció elején és végén, akkor is történjen valami, pl. szóljon valamilyen semleges zene.
- Gondoskodnunk kell arról, hogy a tömegben legyenek olyan rendezők, akik kellő eréllyel utasítják rendre azokat, akik szélsőségesen, a demonstrációt megzavarva viselkednek. Ha szükséges, végső esetben a helyszínt biztosító rendőrök segítségét is kérhetjük. Ne

felejtsük: egy szélsőséges, rosszul szervezett, esetleg erőszakos demonstráció első sorban az ügyet és a szervezőket járhatja le.

- Kapcsolattartás a hatósággal (ld. demonstráció bejelentése).
- „Ellenzék” kezelése a helyszínen: a szervezőknek fel kell készülniük a demonstrációt ellenzők legkülönbözőbb megnyilvánulásaira.

A párbeszéd és a vita összehasonlítása

A párbeszéd-kör működésének alapvető feltétele, hogy a párbeszéd ne váljon vitává! Ezért elengedhetetlen pontosítani a kettő különbségét.

A párbeszéd együttműködés: két vagy több fél dolgozik együtt és törekszik a közös megértésre.

88

A vita	A párbeszéd
<i>A vita szembenállás: két fél szemben áll egymással és arra törekszik, hogy bebizonyítsa: a másiknak nincs igaza.</i>	A párbeszédben a cél a közös alap megtalálása.
<i>A vitában a cél a meggyőzés.</i>	A párbeszédben az egyik azért hallgatja a másikat, hogy megértse, értelmezze és egyetértést keressen.
<i>A vitában az egyik azért hallgatja a másikat, hogy hibát találjon benne és vitába szálljon vele.</i>	A párbeszéd szélesíti és megváltoztatja résztvevők szempontjait.
<i>A vita megerősíti a résztvevők saját szempontjait.</i>	A párbeszéd úgy tárja fel a feltételezések „háttérét”, hogy lehetővé teszi az újraértékelést.
<i>A vita úgy védi meg a feltételezéseket, mint igazságot.</i>	A párbeszéd az álláspont önelemzésére készlet.
<i>A vita a másik vélemény cáfolására készlet.</i>	A párbeszéd utat nyit bármilyen, az eddig felmerült lehetőségektől jobb megoldás felé.

<i>A vita megvédi a saját álláspontot, mint legjobbat és minden más lehetőséget figyelmen kívül hagy.</i>	A párbeszéd nyitott hozzáállást teremt: tévedhetünk, változtathatunk.
<i>A vita zárt hozzáállást teremt: elszántak vagyunk igazunkban.</i>	A párbeszédben engedünk a felmerült legjobb gondolatoknak, tudván, hogy mások hozzászólásai sokkal inkább építeni, mint rombolni segítik.
<i>A vitában engedünk a felmerült legjobb gondolatoknak és végsőkéig védjük, hogy bebizonyítsuk ezek igazát.</i>	A párbeszéd a saját hitünk átmeneti felfüggesztését kívánja.
<i>A vita a saját hitünk teljes kimutatását kívánja.</i>	A párbeszédben alapegyetértéseket keresünk.
<i>A vitában a feltűnő különbségeket keressük</i>	A párbeszédben a másik véleményben megerősítést keresünk
<i>A vitában a másik véleményben gyenge pontokat keresünk.</i>	A párbeszédben igyekszünk felismerni a másik véleményében a használható ötleteket.
<i>A vita magába foglalja a másikkal szembeni ellenállást, anélkül, hogy figyelne az érzésekre és kapcsolatokra és a másik lekicsinylésére, elítélésére törekszik.</i>	A párbeszéd magába foglalja a másik iránti igazi érdeklődést és nem az elidegenítésre vagy sértegetésre törekszik.
<i>A vita azt feltételezi, hogy egyetlen jó válasz van valakinek a kezében.</i>	A párbeszéd azt feltételezi, hogy a megoldás egyes részei sokak kezében vannak és együtt a részek egy működőképessé megoldást születhetnek.

89

A vita befejezetté válik	A párbeszéd nyitott marad.

Mintadokumentumok

Álmodjunk várost – tervezzük meg önmagunknak Újpalotát!

Egy mozgalmat, közösségi akciót kezdeményez a Nyírpalota Társaság. Készítsünk és készíttessünk helyi közösségekkel, itt élő laikus és szakemberekkel, gyerekekkel, középkorúakkal és idősokkal, intézményekkel, a várostervezésben és működtetésben érintett szakterületek, főiskolák-egyetemek hallgatóival terveket, rajzokat, fogalmazzunk meg ötleteket szóban és írásban arra, hogyan képzeljük, hogyan szeretnénk, ha ez a kis földdarab, ez a városrész, Újpalota, s annak szomszédsága igazán a mi otthonunk lenne.

Kerüljön valamilyen formában megfogalmazásra, leírásra, modellezve vagy más módon kinyilvánítva: mit szeretnénk, mi lenne szükséges ahhoz, hogy egészségesen, komfortosan, biztonságban élhessünk itt, hogy büszkék lehessünk mások előtt is a városrészünkre. Hogy olyan közösségi tereink legyenek, amelyek a találkozásokat, az együttlétet, az összefogást, az egymás iránt szolidaritást serkentik.

Kiket lehetne megszólítani ennek érdekében, s milyen körökben lehetne tervezést, álmodozást ajánlani?

Először is az óvodásokat. Gyerekcsoportok – helyi óvónők segítségével – készíthetnének játékos ötleteket: rajzokat, montázsokat, kollázsokat, maketteket az álmaik szerinti házakról, lakásokról, gyerekszobákról, kertekről, parkokról, játszóterekről, közösségi szobákról.

Aztán általános iskolásoktól és helyi középiskolásoktól ugyanezt kérhetnénk – különösen a Mesepályázat résztvevőitől, őket személyesen és az iskoláikon keresztül is megkeresve, a pedagógusokat partnerként megnyerve, hogy órákon, napköziben, osztályfőnöki órákon beszélgessenek róla, és álmodjanak együtt. Vitatkozzanak ilyen témákról! Valamennyi életterünk téma lehetne, a fentiekén túl az orvosi rendelő, a könyvtár, a tornaterem, az ebédlő, a klubtermek. A kamaszok milyen terekre vágnak, ahol összejöhetnek, jól éreznék magukat, tervezzenek az ő elképzeléseik szerinti tiniparkot, sportpályát internetező helyeket, stb.

A felnőtteket ugyancsak fontos lenne bevonni ebbe a diskurzusba. A közbeszéd mindennapi részévé tenni ezt a feladatot. Éa feladatát lehet a tervezés: a család: a fiatalok

Alakítsuk együtt szomszédságainkat!

Közösségfejlesztési tervek Csepelen

Kedves Csepeli Civilek!

Nem újabb terhet szeretnénk Rátok róni azzal, hogy egy **közös gondolkodásra hívunk Benneteket!**

Ez év során több szervezetben, intézményben felmerült, hogy fokozni kellene a csepeli lakosok részvételét helyi ügyekben, közösségek aktivitását helyi eseményeken.

Úgy érezzük eleget gondolkodtunk magunkban, most szeretnénk megosztani elképzeléseinket Veletek!

A Rákóczi Kert Civil és Közösségi Ház, a Közösségfejlesztők Egyesülete, a Civil Kollégium Alapítvány, valamint a Magyar Művelődési Intézet Közösségfejlesztési Osztálya együttműködve támogatja, hogy Csepelen – illetve annak egyes szomszédságaiban – közösségfejlesztői munka induljon el. **Mit jelent ez?**

A közösségfejlesztés fókuszában települések, szomszédságok közösségi kezdeményező és cselekvőképességének fejlesztése áll. A folyamat főszereplői a helyi polgárok, közösségeik és azok hálózatai, akiket a közösségfejlesztők felkészítenek arra, hogy később képesek legyenek a helyi lakosok aktivizálásra, cselekvéseik ösztönzésére. A közösségfejlesztő munka során a civil szervezetek, az önkormányzat és az aktív polgárok feltárják a lakosok lakóhelyükhöz fűződő viszonyát, a helyi közösség szükségleteit. **Közösen keresnek megoldási módokat a felmerülő problémákra**, hogy azokat helyi cselekvésen keresztül képesek legyenek közösen megoldani. Ezáltal fokozódik a folyamatban résztvevők lakóhelyükhöz fűződő felelősségérzete is. [...]

Első lépéseként a Rákóczi Kert Civil és Közösségi Ház felkérésére **szeretnénk részt venni a 2004. november 15-én 17.30 órakor soron következő „civil találkozótokon”**, ahol bemutatnánk egy megvalósult közösségi alapú fejlesztési folyamat vázát. [...]

Álmodjunk várost – találjuk ki Újpalotát!

Kedves Újpalotai Gyerekek!

Reméljük többen emlékeztek ránk a múlt év tavaszán hirdetett és igen sikeres Újpalotai mesepályázat kapcsán, amiről egy szép, színes kis füzetet is megjelentettünk.

Most újból a Ti közreműködéséteket kérjük.

Tudjátok, a felnőttek kicsit nehezkesebben tudnak már álmodozni, talán a sok munkától és gondtól is lassabban működik a fantáziánk. Tudvalevő, hogy gyerekkorában még mindenkinek nagyon gazdag a fantáziája, s mivel Ti még gyerekek vagytok, érthető, ha olyan remek ötleteitek születnek, amilyenek felnőtteknek sosem jutnának eszükbe.

Hát most ezért fordulunk Hozzátok – segítsetek kitalálni, hogyan nézhetne ki, hogyan működhet úgy ez a lakótelep, Újpalota, hogy abban mindannyian jobban érezzük magunkat. Ti gyerekek és mi felnőttek egyaránt.

Rajzban és írásban is várunk ötleteket, elképzeléseket – álmokat a lakóhelyünkről: legkésőbb május 1-éig. Ezek leadhatók a saját iskolátok könyvtárában, vagy az Újpalotai Közösségi Házban (Zsókavár utca 15.), továbbá a Kontyfa u. 10 szám alatti felnőtt Könyvtárban. Az írásotokra, vagy rajzotokra kérjük, írjátok fel a neveteket, címeteket, hogy elérhessünk Benneteket.

A pályaműveket kiállítjuk az Újpalotai Napok alkalmából, s ha valaki megsegít és lesz hozzá pénzünk, egy kiadványban is megjelentetjük azokat.

A legjobb tervezőket talán egy Túró Rudira is vendégül látjuk.

Vagy kettőre!

Nyírpalota Társaság
XV, Zsókavár utca 15.

Témajavaslatok iskolásoknak:

- Így képelem az újpalotai Főteret – rajz/makett, vagy leírás.
- Tervezzünk játszóparkot! – rajz és/vagy makett
- Ha lenne saját klubunk! - leírás
- Ilyennek szeretném az újpalotai könyvtárat – rajz
- Mi hiányzik nekem Újpalotáról – leírás, esetleg rajz

**Critical Mass Budapest 2005
Kerékpáros felvonulás a Föld Napján**

2005. április 22-én, a Föld Napján több ezer fős biciklis felvonulást rendezünk a budapesti belvárosban!

A felvonulás célja mindenek előtt a városi kerékpározás további népszerűsítése.

Élhetőbb várost és tisztább levegőjű belvárost szeretnénk:

Fel kívánjuk hívni a figyelmet az egyre inkább sűrűsödő és lassuló, ráadásul jelentős környezetszennyezéssel járó motorizált közlekedés válságára. Alternatívát szeretnénk kínálni a mindennapos dugókban veszteglő autósoknak, bátorítva őket, hogy ha csak tehetik, használják a gyors, olcsó, egészséges és környezetbarát kerékpározást városi közlekedésük során.

Biztonságos kerékpárutakat, szállítási és tárolási lehetőségeket szeretnénk:

Direkt politizálás nélkül – csupán a jelenlétünkkel – hatni kívánunk a mindenkori város- és kerületfejlesztési irányvonal kidolgozóira annak érdekében, hogy az ehhez hasonló rendezvényeken tömegesen megjelenő, a napi kerékpáros közlekedést gyakorló, vagy igénylő emberek szükségéit is figyelembe vegyék munkájuk során.

Nekünk is van autónk. Rendezvényünk így természetesen nem az autósok ellen irányul, hiszen a statisztikák szerint legtöbbször egyben kerékpártulajdonos is. Fontos célunk azonban az ésszerű autóhasználat széleskörű népszerűsítése.

További információ: <http://www.criticalmass.hu>

Alírásgyűjtő IV

Alulírottak országos népi kezdeményezést támogatunk az alábbi kérdésben:

Egyetért-e Ön azzal, hogy az Országgyűlés tűzze napirendjére és vitassa meg a postáról szóló 2003. évi C. tv. módosításának szükségességét annak érdekében, hogy a Magyar Posta Rt. csak az illetékes települési önkormányzattal egyetértésben működtethessen mobilposta szolgáltatást?

	Olvasható családi- és utónév	Személyi azonosító	Lakcím	Saját kezű aláírás
1.				
2.				
		[...]		
19.				
20.				

Egy választópolgár a kezdeményezést csak egy aláírással támogathatja!

.....
Az aláírást gyűjtő aláírása

Végjegyzetek

- ¹ 1930. május 15. Idézi dr. Bándi Gyula: Emberi jogok – társadalmi részvétel című munkájában. http://www.emla.hu/nosza/konf2_memos/bandi.doc Az enciklika teljes szövege megtalálható „Az egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok” c. kötetben (Szent István Társulat, 1993.).
- ² Ondrušek, 2003.
- ³ Az újkor története., 561. o.
- ⁴ 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről, 9.-15.§. (ÉTV.)
- ⁵ ÉTV.
- ⁶ Számos hasonló esetet mutatnak be a Jövő Nemzedékek Képviselőinek jelentéseiben (I-IV.) szereplő budapesti ügyek között.
- ⁷ A három modellt részletezi: Jack Rothman: A közösségi beavatkozás megközelítései. Parola füzetek. Közösségfejlesztők Egyesülete, 2001. <http://www.kozossegfejlesztes.hu>
- ⁸ Ha magunk kézbesítjük a postaládákba, az olcsóbbá teszi a dolgot.
- ⁹ További információk: <http://www.istenkut.hu>
- ¹⁰ 1949. évi XX. törvény. A Magyar Köztársaság Alkotmánya
- ¹¹ 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról
- ¹² 2001. évi LXXXI. törvény a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló, Aarhusban, 1998. június 25-én elfogadott Egyezmény kihirdetéséről
- ¹³ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról
- ¹⁴ 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról
- ¹⁵ 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről
- ¹⁶ 1989. évi III. törvény a gyülekezési törvényjogról
- ¹⁷ Clark (2003)
- ¹⁸ Clark (2003). A jövőműhely módszerről a fejezet későbbi részében szólunk.

¹⁹ Clark (2003), kiegészítve hazai tapasztalatokkal.

²⁰ Ugyanakkor jó tudni, hogy a közpénzekből (önkormányzati, állami, EU) finanszírozott pályázatok elkészítése, pénzügyi és szakmai elszámolása igen bonyolult is lehet. Minél nagyobb forrást igénylünk, annál komolyabb munkát igényel az elszámolás, nagy pályázati pénzeknél erre akár már külön embert is kell alkalmazni. Maga a pályázati kiírásnak való megfelelés is eltérítheti a programot a céljától. Ezért ügyeljünk arra, hogy csak a szükséges nagyságrendű forrás előteremtésére pályázzunk, ne találjunk ki programokat csak a pályázati pénzek megszerzése érdekében.

²¹ Persze, ha éppenséggel az önkormányzat tevékenységét készülünk bírálni, akkor nem túl nagy adakozási kedvre számíthatunk... A helyi önkormányzatnak érdeke lenne, hogy a civil kontroll fejlődését segítse, hiszen ez a demokrácia alapfeltétele. *Elvileg* tehát az önkormányzatnak támogatnia kellene az öt bíráló csoportokat is, ha ezt színvonalasan és előremutató szándékkal teszik. Sajnos a *gyakorlatban* eddig a felismerésig kevés hazai önkormányzat jutott el.

²² Clark (2003), kiegészítve hazai tapasztalatokkal.

²³ Csepeli közösségi kezdeményezésről szóló újságcikk ld. a *Függetlenségben*.

²⁴ Nem ritka, hogy a rövid, tömör, közérthető és a sajtó számára érdekes (fél-egy oldalnál nem hosszabb) anyagokat a lapok változtatás nélkül leközlík.

²⁵ További információk: <http://www.kozossegfejlesztes.hu>

²⁶ Letölthető innen: <http://www.szabadradio.hu>

²⁷ Legalább ennyit a közösségfejlesztésről, 31-32. o. A módszerről itt olvashat még: Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak (Módszertani füzet) és a Közösségfejlesztés című könyvben.

²⁸ 1998. évi III. törvény az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről

²⁹ <http://www.rec.org/REC/Publications/PPManualHung/hu51.html>

³⁰ Források: Megyei Napló, 2004. október 30., 2004. szeptember 25. www.tolnamegye.hu/megyei_naplo; Tolnai Hírlap, Mözsi népszavazási melléklete, 2005. január 19. <http://www.tolna.hu>; <http://www.civil.d->

dunantul.hu/modules/news/article.php?storyid=1364; A 2005. év során befejeződött, illetőleg még folyamatban lévő helyi népszavazási és népi kezdeményezési eljárások: <http://www.election.hu/idokhnsz/2005nepszav.pdf>; Tolnai Népiújság Online: <http://www.tolnainepujas.hu/nyomtatasi.php?d=2004-10-22&c=353618>

³¹ 1998. évi III. törvény az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről

³² Forrás: <http://www.komloska.hu>

³³ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról (ÖTv.)

³⁴ A helyi népszavazás érvényes, ha a választópolgárok több mint a fele szavazott, és eredményes, ha a szavazóknak több mint a fele a megfogalmazott kérdésre azonos választ adott. (ÖTv. 45.§ (2))

³⁵ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról

³⁶ <http://www.rec.org/REC/Publications/PPManualHung/hu51.html>

³⁷ Az esetet részletesen bemutatja a Jövő Nemzedékek Képviselőtestületének II. és III. jelentése. <http://www.vedegylet/jonek>

³⁸ Forrás: MTI

³⁹ Erről a Jövő Nemzedékek Képviselőtestületének IV. jelentésében olvashat. <http://www.vedegylet/jonek>

⁴⁰ <http://www.istenkut.hu>

⁴¹ <http://www.rec.org/REC/Publications/PPManualHung/hu51.html>

⁴² Az önkormányzatok és a lakosság viszonyának ilyen konfliktusairól számos esettanulmányt közöl az *A szag nyomában* című kötet. A könyv *Környezeti konfliktusok társadalmi megítélése és mechanizmusai* című fejezete részletesen bemutatja e konfliktusok „tipikus” elemeit.

⁴³ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról 12.§

(3) A képviselő-testület ülése nyilvános.

(4) A képviselő-testület

a) zárt ülést tart választás, kinevezés, felmentés, vezetői megbízás adása, illetőleg visszavonása, fegyelmi eljárás megindítása, fegyelmi büntetés kiszabása és állásfoglalást igénylő személyi ügy tárgyalásakor, ha az érintett a nyilvános tárgyalásba nem egyezik bele;

továbbá önkormányzati, hatósági, összeférhetetlenségi és kitüntetési ügy, valamint vagyonyilatkozattal kapcsolatos eljárás tárgyalásakor;

b) zárt ülést rendelhet el a vagyonával való rendelkezés és az általa kiírt pályázat tárgyalásakor, ha a nyilvános tárgyalás üzleti érdeket sértene.

⁴⁴ A saját ügyeinkben való eljáráshoz szükséges adatok beszerzéséről tájékoztatást ad az *Adatvadászat* című füzet. Fontos jogszabály e tekintetben a *2001. évi LXXXI. törvény a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről*, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló, Aarhusban, 1998. június 25-én elfogadott Egyezmény kihirdetéséről. Ennek közérthető összefoglalóját itt találja meg:

<http://www.foek.hu/zsibongo/aarhus/kiskate.htm>

⁴⁵ Számos példát be erre a már említett *A szag* nyomában című könyv.

⁴⁶ Varga, 1983, idézi Vercseg, 2004.

⁴⁷ Megeshet, hogy egy nagy tömeg részvételével zajló, de a televíziók számára nem kellően látványos demonstráció alig kap műsoridőt, míg egy ötletes, képileg jól megjelenített radikális utcaszínhzzal hosszan foglalkoznak a híradók. A téma sokszor kevésbé jelentős a szerkesztők számára mint az, hogy megfelelően megjeleníthető legyen az esemény képben és hangban.

⁴⁸ <http://www.rec.org/REC/Publications/PPManualHung>

